

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๕๔ ตอนที่ ๕๓๑ – ๕๔๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๕๓๑

อริศीलสิกขาเป็นศีลอย่างละเอียด เพราะวาระละรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จะละเอียดยิ่งกว่าการที่ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เช่น ท่านที่รักษาศีล ๕ แต่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ท่านวิริติการฆ่าสัตว์ แต่ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นกุศลที่วิริติการฆ่าสัตว์ในขณะนั้น ก็มีความรู้สึกว่าเป็นตัวตน เป็นตัวท่าน ศีลนั้นก็ละเอียด ไม่ใช่อริศीलสิกขา เพราะว่าไม่ได้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

อริศील ระลึกรู้ในสภาพของอกุศลจิตจึงวิริติ นั้นละเอียดกว่าการที่ไม่รู้ แต่เพราะเป็นผู้ที่รักษาศีล ๕ จึงวิริติ แต่ไม่ได้รู้ลักษณะของสภาพนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น มรรคมีองค์ ๘ คือ อริศीलสิกขา อริจิตสิกขา อริปัญญาสิกขา คือ ขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏโดยละเอียดจริง ๆ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมที่เกิด เกิดพร้อมกัน และก็มีลักษณะต่างกัน ฉะนั้น ที่ปัญญาจะรู้ชัดในลักษณะหนึ่งลักษณะใดว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล สติจะต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทีละลักษณะ ไม่ใช่รวม ๆ กันเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่เป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างจริง ๆ

และเวลาที่สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้น ก็ดับดับไป เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ท่านเกิดความตั้งใจอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้น สติสามารถจะระลึกรู้ในลักษณะอาการของความตั้งใจว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้น และก็ดับไป หมดไป และก็มีความรู้ลักษณะอื่นปรากฏ สติก็ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมอื่นที่ปรากฏ เพื่อที่จะรู้ว่าสภาพธรรมอื่นนั้นไม่ใช่ลักษณะที่ตั้งใจ แต่เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่ต่างประเภทต่างชนิดกัน

นี่คือการอบรมเจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งท่านจะต้องเจริญไป อบรมไปเรื่อย ๆ และระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น เพื่อละคลายการที่เคยยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ว่าเป็นตัวตน

ทุกครั้งที่คุณคิด ดูเสมือนเป็นเราจริง ๆ ที่กำลังคิด แต่ว่าตามความเป็นจริงไม่มีเรา การคิดนึกเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น สำหรับท่านที่ยังรู้สึกว่ เวลาที่คิดเป็นเราจริง ๆ ที่คิด เมื่อรู้อย่างนี้ ก็ควรที่จะระลึกลบ ๆ ในขณะที่คิด รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ตรึงระลึก หรือนึกถึงคำ จึงปรากฏเป็นเรื่องต่าง ๆ ขึ้น และการคิดก็เปลี่ยนไปทุก ๆ ขณะ คิดได้ที่ละคำ เป็นเรื่องต่าง ๆ และความคิดของท่านเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แม้ในขณะนี้

ตามปกติแล้ว จะต้องมีความคิดอยู่เสมอ มีใครหยุดคิดบ้างไหม

ท่านผู้ฟังบอกว่า บางครั้งมี มีแน่ ในขณะที่เห็นไม่ใช่คิด ในขณะที่ได้ยินไม่ใช่คิด แต่เห็นแล้วคิด ได้ยินแล้วคิด ได้กลิ่นแล้วคิด ลิ้มรสแล้วคิด นั่งเฉย ๆ ก็คิดใช่ไหม แต่เมื่อสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่คิด ก็ย่อมยึดถือการคิดนั้นว่า เป็นเราคิด จนกว่าจะรู้ว่า การที่จะละ ไม่ยึดถือการคิดนึกว่าเป็นตัวตนได้ ก็ด้วยการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่คิด รู้ว่าขณะนั้นเป็นสภาพรู้คำ รู้เรื่องที่กำลังคิดเท่านั้นเอง เป็นของจริงชนิดหนึ่ง

ลักษณะของสภาพรู้ทางตา คือ รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ลักษณะของสภาพรู้ทางหู คือ รู้เสียงที่ปรากฏทางหู ลักษณะของสภาพที่คิด คือ รู้เรื่อง เป็นลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิดที่ต่างกัน โดยการศึกษาเข้าใจแล้ว แต่จะต้องอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ตามความเป็นจริงโดยการประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ โดยความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

จากจดหมายฉบับนี้ ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า การเจริญสติปัฏฐานซึ่งเป็นการอบรมเจริญปัญญานั้น เพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง แม้ในการรับประทานอาหาร แม้ในยามที่ประสบกับปัญหาชีวิตอย่างหนัก จนกระทั่งจิต

เศร้าหมอง แต่สภาพธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้น เป็นสภาพธรรมที่เป็นจริงที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยที่สะสมมาที่จะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น

ท่านเจ้าของจดหมายทราบดีว่า เพียงความสงบไม่ทำให้ท่านรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน เพราะว่าเวลาที่ไม่ว่าง ไม่สามารถที่จะรู้ในความไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้ ถ้าหากเพียรเพียงจะทำให้จิตสงบ ก็ไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

ขอเล่าถึงท่านผู้ฟังอีกท่านหนึ่ง ซึ่งท่านเล่าว่า ท่านชอบดูโทรทัศน์ แต่ว่าเวลาดูแล้วท่านก็ไม่อยากจะดู เพราะว่าจิตเป็นไปตามเรื่องที่ดู ไม่สงบ เพราะฉะนั้น ท่านคิดว่า ท่านไม่ควรที่จะดูโทรทัศน์เลย แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาเพื่อที่จะรู้จักลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ท่านจะเลือกได้ไหมว่า ปัญญาจะประจักษ์แจ้งลักษณะของนามประเภทใด รูปประเภทใด

ขณะที่กำลังดูโทรทัศน์ ก็เป็นนามธรรม ก็เป็นรูปธรรม ขณะที่ไม่ได้ดูโทรทัศน์ ก็เป็นนามธรรม รูปธรรม และการที่จะละกิเลสได้นั้น เพราะปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง อบรมเจริญขึ้น จนกระทั่งเป็นปัญญาที่สามารถจะประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น เลือกได้อย่างไรว่า ปัญญาจะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะที่ดูโทรทัศน์ หรือในขณะที่ไม่ได้ดูโทรทัศน์

จะเลือกได้อย่างไร ในเมื่อเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมทั้งหมด ถ้าไม่อบรมเจริญสติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะที่กำลังดูโทรทัศน์ เมื่อไรปัญญาจะรู้ทั่วว่า แม้ขณะที่กำลังดูโทรทัศน์ ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น เมื่อปัญญาไม่รู้ หรือรู้ไม่ทั่ว ก็ไม่มีการละคลายการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

เพราะฉะนั้น การที่จะให้เป็นปัญญาที่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และละคลายได้ จะต้องรู้ทั่วในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ไม่ใช่เวลาที่เกิดปัญหาชีวิต มีอกุศลจิตมากมาย ก็จะไปสงบเสีย ไม่รู้ลักษณะของ

นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น ก็ไม่สามารถละการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนได้

การที่จะให้เป็นปัญญาที่สามารถรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้จริง ๆ ที่จะเป็นปัญญาที่รู้ทั่วได้ จะต้องไม่เว้น แม้ขณะที่กำลังดูโทรทัศน์ หรือซื้อของ หรือทำอาหาร หรือกำลังผลิตเพลินทางหนึ่งทางใด หรือกำลังเป็นกุศลอกุศลทางหนึ่งทางใดก็ตาม สติจะต้องระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ปัญญาสามารถที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตรงตามความเป็นจริงได้ ไม่ว่าขณะที่กำลังดูโทรทัศน์ หรือว่ากำลังเห็นสิ่งอื่น กำลังอ่านหนังสือ กำลังอยู่ ณ สถานที่หนึ่ง สถานที่ใด แม้ในโลกนี้หรือโลกอื่นก็ตาม สภาพรู้ทางตา ธาตุที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตาก็ยังคงเป็นแต่เพียงสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ไม่สามารถเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้เลย ไม่ว่าจะเห็นโทรทัศน์ในโลกมนุษย์นี้ หรือว่าจะเห็นรูปารมณที่ปรากฏทางตาในโลกอื่นก็ตาม ปัญญาสามารถรู้ความเป็นจริงของธาตุรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาว่า เป็นแต่เพียงสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ปัญญาจะต้องอบรมเจริญตามปกติตามความเป็นจริง จนกระทั่งเป็นความรู้จริงในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม มิฉะนั้นแล้ว ไม่มีทางที่จะรู้ทั่วและเมื่อรู้ไม่ทั่ว ก็ไม่สามารถละการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน

ถ. ปฏิบัติมา ๒๐ กว่าปีแล้ว ยังไม่เคยได้ยินได้ฟังอาจารย์ทั้งหลายบรรยายเหมือนแนวนี้ ตามความเข้าใจแต่เดิมของผมนั้น เข้าใจว่า ถ้าหากทำให้จิตเป็นสมาธิ หรือให้จิตละจากกิเลสต่าง ๆ ได้นั้น ต้องอาศัยการทำจิตให้นิ่ง ไม่ให้มีอะไรมาเป็นเครื่องกวนจิตใจ แต่ปฏิบัติไปแล้ว ไม่ได้ผลอะไรเลย เหตุที่ไม่ได้ผลอะไรเลย เพราะแม้แต่การเจริญกสิณ ในกสิณนั้นก็ไม่มีจิตที่จะสงบอยู่ได้ ก็ยังมีปีติ มีสุข เดียวก็กลับมาวิตก วิจารณ์ อะไรต่าง ๆ จะนิ่งอยู่ไม่ได้เลยเป็นอันขาด เมื่อนิ่งอยู่ไม่ได้แบบนี้แล้ว อะไรจะเป็นเครื่องแสดงว่า จะให้จิตสงบ ละจากตัณหา

พอมาศึกษาทางนี้ ความจริงจิตของคนเราจะสงบนิ่งไม่ได้ เพราะยังมีหู มีตา มีจมูก มีลิ้น มีกายอยู่อย่างนี้ จะสงบไปไม่ได้ เป็นต้นว่า ตาเราเห็นอยู่อย่างนี้ ตา

เห็นเกิดรูปอันหนึ่ง ปากผมพูดอยู่เกิดรูปอีกอันหนึ่งขึ้นมา ในจิตนั้นยังมีสุข มีเวทนา มีอะไรรู้อย่างนี้ตลอดเรื่อยมา เหตุการณ์อะไรต่าง ๆ ที่แล้งมา ถ้าเราพิจารณาไปแต่ละอย่าง ๆ ก็เรียกว่าจะหาความสงบอะไรไม่ได้เลย

ปัญหาที่ผมยังเคลือบแคลงสงสัยอยู่ คือ ในเมื่อจิตยังไม่ปกติอย่างนี้ อย่างไหนจึงจะเรียกว่า ทำให้ดับไป อย่างนี้เป็นปัญหาอยู่ เห็นอาจารย์ เห็นใต้ะ จิตเกิดขึ้นเห็นพระพุทธรูป เห็นเสา ตรงนั้นขาว เกิดนึกชอบขึ้นมาเป็นโลภะ ตรงนั้นเป็นจุดดำ เป็นโมหะขึ้นมาอย่างนี้ จะทำอย่างไรที่จะทำให้จิตขาดจากอันนี้ไปได้ นี่เป็นปัญหาที่ผมยังข้องใจอยู่

ส. สภาพธรรมทั้งหลายเกิดแล้วดับ ไม่เที่ยง เป็นอนัตตา เป็นทุกข์ เพราะไม่ประจักษ์ตามความเป็นจริงจึงมีความยึดถือว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด การที่จะละกิเลสได้ต้องเจริญอบรมปัญญาให้รู้แจ้ง ประจักษ์ในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นสิ่งที่จะต้องอบรมเจริญ จนกว่าจะเป็นปัญญาที่คมกล้า

ถ. ปัญหาอยู่ที่ว่า เราจะพิจารณาอย่างไรให้ถึงความแตกย่อย สมมติว่าอาคารนี้เราก็พิจารณาได้ว่า ประกอบด้วยอิฐ หิน ไม้ ทุกอย่างจะมีการเสื่อมสภาพไปทุกวัน ๆ ไม่คงที่อยู่ได้ แต่จิตใจจะมีวิธีการพิจารณาอย่างไร

ส. โดยวิธีนี้ไม่สามารถที่จะละกิเลสได้ เพราะว่า เป็นตัวตนที่กำลังคิด กำลังพิจารณา ระหว่างคิด ระหว่างพิจารณา เป็นเราที่กำลังคิดพิจารณาทั้งนั้น ต้องละความยึดถือการคิดนึกอย่างนั้น โดยปัญญารู้ว่า เป็นสภาพนามธรรม เป็นธาตุรู้คำรู้เรื่อง เพราะฉะนั้น จะต้องรู้ว่า ไม่ใช่เราที่กำลังคิด ไม่ใช่เรามีตัวเรากำลังไปพยายามคิด โดยวิธีนั้นไม่สามารถละกิเลสได้ แต่ต้องเป็นปัญญาที่อบรมรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน โดยเป็นธาตุรู้หรือสภาพรู้ ซึ่งใช้คำว่านามธรรม และรูปธรรมที่ปรากฏ ก็มีลักษณะต่างกัน

รูปธรรมที่ปรากฏทางตาก็คืออย่างหนึ่ง รูปธรรมที่ปรากฏทางหู คือ เสียง ก็อีกอย่างหนึ่ง รูปธรรมที่ปรากฏทางจมูก คือ กลิ่น ก็อีกอย่างหนึ่ง รูปธรรมที่ปรากฏทาง

ลื่น คือ รส ก็อีกอย่างหนึ่ง รูปธรรมที่ปรากฏทางกายก็อีกลักษณะหนึ่ง และนามธรรมที่คิดนึก ก็ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่ได้ยิน ไม่ใช่ธาตุรู้เสียง รู้สี รู้กลิ่น รู้รส รู้โผฏฐัพพะ

สติจะต้องระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ โดยไม่ใช่ไปนึกเอาว่าไม่เที่ยง และก็คิดแยกย่อยเป็นการใหญ่ โดยลักษณะนั้นจะไม่สามารถละกิเลสได้

ถ. อย่างนี้ก็ต้องอาศัยกาลเวลา

ส. แนนอนที่สุด

ถ. การเจริญวิปัสสนาก็มั้ฐาน อาจารย์บรรยายว่า การเจริญวิปัสสนาที่หนวกหูก็เจริญได้ แต่ถ้าเจริญได้จริง พระพุทธเจ้าท่านคงไม่ออกไปเจริญวิปัสสนานอกพระราชวัง

ส. ถ้าศึกษาในพระไตรปิฎกโดยละเอียด พระพุทธบิดาเจริญสติปัฏฐานที่ไหน เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาให้ละเอียดก่อนที่จะเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใด ขอให้พิจารณาตามความเป็นจริง โดยเฉพาะถ้าฟังเรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐานและก็เข้าใจเรื่องของสติ จะเห็นว่าเป็นคุณหรือเป็นโทษ ถ้ายังไม่ทราบ ก็ขอให้ฟังต่อไปพิจารณาตรวจสอบเทียบเคียงกับข้อความในพระไตรปิฎก เพื่อที่จะได้เหตุผลว่า ถ้าท่านสงสัยว่า คนในสมัยนี้จะต้องเจริญวิปัสสนา ณ สถานที่อื่น ซึ่งไม่ใช่ชีวิตปกติประจำวัน ทำไมคนในสมัยนั้นจึงไม่สงสัยอย่างนี้ และคนในสมัยนั้นก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน เช่น พระพุทธบิดา เป็นต้น ซึ่งพระองค์ไม่ได้เสด็จออกจากพระราชวังอย่างพระผู้มีพระภาคเลย

ท่านผู้ฟังคงจะพิจารณาเห็นได้ว่า ศีล ๕ นั้น เป็นเรื่องของการละ วิรติทุจริตกรรมทางกาย ทางวาจา แต่สำหรับอุโบสถศีลมีองค์ ๘ เป็นการขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้นกว่าศีล ๕ คือ ละคลายการติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ

สำหรับอุโบสถศีลองค์ที่ ๖ คือ วิกาลโภชนา เวรมณี การวิรัติการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล จุดประสงค์เพื่อที่จะให้ละคลายการติดในรส ซึ่งทุกท่านก็คงจะเห็นว่า เป็นสิ่งที่ละยาก เมื่อได้ศึกษาเรื่องของอุโบสถศีลองค์นี้แล้ว ก็ควรที่จะพิจารณาการบริโภคของท่านเองว่า การบริโภคของท่านนั้น ยังเป็นผู้ที่ติดในรสมากนักน้อยเพียงใด

บางท่านติดในรสมากจริง ๆ ต้องแสวงหารสที่พอใจ บางท่านก็ยังคงมีการติดในรส แต่ไม่ถึงกับว่าจะไปแสวงหารสที่พอใจ แต่ในขณะที่บริโภคก็ยังมีความพอใจในรสของอาหาร ยังมีการปรุงอาหาร เพื่อให้ได้รสที่พอใจต่าง ๆ และประการสำคัญคือ ท่านที่พอใจในรสอาหาร หรือท่านที่เป็นผู้ติดในรสอาหารมาก ถึงแม้ว่าอิ่มแล้ว ก็ยังบริโภคต่อไปได้

๕๓๒

ขอให้ท่านผู้ฟังพิจารณาตนเองว่า การบริโภคของท่านหลังจากที่ได้ฟังเรื่องของวิกาลโภชนาเวรมณีแล้ว ยังคงมีการติดในรสมากหรือน้อยลงบ้าง โดยการที่เมื่ออิ่มแล้วก็ไม่บริโภค ซึ่งอาจจะผิดกว่าแต่ก่อน ที่ถึงแม้ว่าอิ่มแล้วก็จริง แต่เมื่อมีอาหารรสประณีต ก็อดที่จะบริโภคไม่ได้

ถ้าสติเกิดขึ้นในขณะนั้น จะทราบได้จริง ๆ ว่า ท่านยังคงมีการติดในรสมากหรือน้อย ซึ่งถ้าสติเกิด สตินั้นเองจะยับยั้งไม่让您บริโภคต่อไปอีกด้วยการที่ติดในรส

นี่เป็นการพิจารณา สังเกต ทราบด้วยตัวของท่านเองว่า สติเกิดหรือไม่เกิด และสติขณะนั้นวิริติการบริโภคที่เกินประมาณหรือไม่

ถ้าสติเกิดบ่อย ๆ ก็จะอุปการะเกื้อกูลการบริโภคของท่าน ให้เป็นผู้ที่บริโภคพอประมาณ ไม่บริโภคโดยไม่จำเป็น และจะเกื้อกูลให้ท่านละคลายการเป็นผู้ที่ติดในรสด้วย เพราะถึงแม้ว่าท่านอาจจะยังไม่ได้รักษาอุโบสถศีล แต่การที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะที่ยังบริโภค ก็ยังเป็นประโยชน์มาก ซึ่งจะทำให้เป็นการบริโภคที่พอประมาณจริง ๆ

ส่วนการที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท ต้องเป็นปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นการเสแสร้งที่จะทำให้เป็นอาการที่ปรากฏภายนอกกว่า เป็นผู้ที่ยังติดน้อย หรือว่าท่านกำลังปฏิบัติธรรมอยู่ ก็จะต้องบริโภคน้อย นั่นไม่ใช่ความจริง

ความจริง คือ ขณะนั้นสภาพธรรมใดกำลังมีปัจจัยใด ประเภทยใด เกิดขึ้นปรากฏ สติก็สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้น ในขณะนั้น จนกว่าจะเป็นปัญญาที่รู้ชัดประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เรื่องของการบริโภค เป็นเรื่องชีวิตปกติประจำวัน เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ก็เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้น ในขณะที่ท่านบริโภค ควรที่สติจะระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนั้นตามปกติ ตามความเป็นจริง

สำหรับในเรื่องการบริโภค พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้เป็นอันมากใน พระไตรปิฎก ที่จะให้เห็นประโยชน์ของการเป็นผู้ที่รู้ประมาณในโภชนะ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะ ละคลายการติดในรส และเพื่อความสบายของกาย ไม่ให้เกิดโรครมาก

ข้อความใน **ขุททกนิกาย เถรคาถา สาริปุตตเถรคาถา ข้อ ๓๙๖** ท่าน พระสาริปุตระได้ประกาศความประพฤติของท่าน เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งท่านกล่าวถึงการบริโภคอาหารว่า

*ภิกษุเมื่อบริโภคอาหารจะเป็นของสดหรือของแห้งก็ตาม ไม่ควรติดใจจนเกินไป
ควรเป็นผู้มีท้องพ่อง มีอาหารพอประมาณ มีสติอยู่ การบริโภคอาหารยังอีก ๔-๕
คำจะอิ่ม ควรดเสีย แล้วดื่มน้ำ เป็นการสมควร เพื่ออยู่สบายของภิกษุผู้มีใจเด็ด
เดี่ยว*

ควรจะเป็นชีวิตประจำวัน เพราะเหตุว่าพระธรรมทั้งหมดที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงนั้น สำหรับการประพฤติปฏิบัติตาม ไม่ใช่เพียงศึกษา แต่ไม่น้อมนำมาประพฤติ
ปฏิบัติ แม้ในการบริโภคอาหารที่ท่านพระสาริปุตระกล่าวว่า ไม่ควรติดใจจนเกินไป

สำหรับผู้ที่ยังติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ จะห้ามความ
พอใจในรสอาหารได้ไหม ไม่ได้เลย ถ้าเป็นอาหารที่มีรสประณีตที่ถูกต้อง ก็เป็นปัจจัย
ให้เกิดความยินดีพอใจขึ้น แต่ถ้าติดใจจนเกินไป จะทำให้บริโภคเกินประมาณ
นอกจากนั้น สติก็อาจจะไม่เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏใน
ขณะนั้น

พิสูจน์ได้ไหมว่า จริงหรือเปล่า ขณะที่รับประทานอาหารแต่ละครั้ง สติเกิด
บ่อยหรือไม่บ่อย สติเกิดบ้างหรือไม่เกิดเลย แต่สติเกิดได้ เป็นสิ่งที่จะต้องทราบ
ว่า ในขณะนั้นรสเป็นสภาพธรรมที่มีจริง สามารถที่จะปรากฏทางลิ้น ในขณะที่รส
ปรากฏ มีสภาพธรรมที่รู้รส รสนั้นจึงปรากฏได้ ขณะที่กำลังรู้รสนั้น ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่

เห็น ไม่ใช่เสียง ไม่ใช่คิดนึก ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ แต่เป็นสภาพธรรมที่กำลังลิ้มรสที่ปรากฏ สภาพที่ลิ้มรสนั้นไม่ใช่ตัวตน สติสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นสภาพธรรมที่ลิ้มรสได้ และสติก็สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพของรสที่ปรากฏ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า มีสติอยู่ การบริโภคอาหารยังอีก ๔-๕ คำจะอิมควรดเสีย แล้วดื่ม น้ำ เป็นการสมควร เพื่ออยู่สบาย

ถ้าท่านอบรม ทดลองดู ปฏิบัติดู จะเห็นว่าเป็นการอยู่สบายของกายจริง ๆ

การเป็นผู้ที่ติดในรสอาหาร จะทำให้ท่านบริโภคเกินประมาณ เป็นการสะสมความพอใจในรสอาหารที่ประณีตยิ่งขึ้น และถ้าท่านเป็นผู้ที่ไม่ประมาณในการบริโภค ด้วยการติดการพอใจในรสอาหารอย่างมาก ก็จะเป็นเหตุให้เกิดโรคได้หลายประการ

พระวินัยปิฎก จุลวรรค ขุททกวัตตุขันธกะ เรื่องที่จงกรมและเรื่อนไฟ
ข้อ ๗๘ มีข้อความว่า

สมัยนั้น ทายกทายิกาในพระนครเวสาลี เริ่มจัดปรุงอาหารประณีตขึ้นตามลำดับ ภิกษุทั้งหลายฉันอาหารอันประณีตแล้ว มีร่างกายอันโทษสังสม มีอาพาธมาก ครั้งนั้น หมอชีวกโกมารภัจจ์ได้ไปสู่เมืองเวสาลีด้วยกิจจำเป็นบางอย่าง ได้เห็นภิกษุทั้งหลายมีร่างกายอันโทษสังสม มีอาพาธมาก ครั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ภิกษุทั้งหลายมีร่างกายอันโทษสังสม มีอาพาธมาก ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดทรงอนุญาตที่จงกรมและเรื่อนไฟแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุทั้งหลายจักมีอาพาธน้อย

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงชี้แจงให้หมอชีวกโกมารภัจจ์เห็นแจ้ง สมათานอาจหาญ ว่าเรื่อด้วยธรรมิกถา จึงหมอชีวกโกมารภัจจ์ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป ฯ

ท่านผู้ฟังคงชินหูกับท่านชีวกโกมารภัจจ์ ซึ่งพวกเราเรียกท่านตามภาษาไทยว่า หมอชีวกโกมารภัจจ์ ท่านเป็นอุบาสกผู้เป็นพระอริยเจ้า รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ว่าชีวิตของท่านก็เป็นชีวิตที่มีประโยชน์ทั้งโลกและธรรม เป็นชีวิตจริงของพระอริยเจ้า ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า กรรมที่ท่านได้กระทำมาแล้ว สะสมมาแล้ว ก็ทำให้ท่านมีชีวิตดำเนินไปตามที่ท่านได้สะสมมา

ขอล่าวถึงประวัติชีวิตของท่านชีวกโกมารภัจจ์ เพื่อที่ท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ชีวิตของพระอริยเจ้าแต่ละท่านนั้น เป็นไปตามการสะสมมาอย่างวิจิตรทีเดียว มิฉะนั้นแล้ว ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่า พระอริยเจ้าทั้งหลาย ท่านไม่ได้ดำเนินชีวิตของเพศอุบาสกตามปกติธรรมดา แต่ที่จริงแล้วพระอริยเจ้าที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาทุกท่าน ก็ได้ดำเนินชีวิตของท่านไปตามการสะสม ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งโลกและธรรม ไม่ใช่ว่าเมื่อท่านเป็นพระอริยแล้ว ก็ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรเลย

ข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ท่านชีวกโกมารภัจจ์เป็นพระอริยเจ้า ใน **อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต** จาก **พระสูตรที่ไม่รวมเข้าในวรรค** พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์คฤหบดีผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสถึงตปัสสคฤหบดี และข้อความต่อไป **ข้อ ๓๙๖** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภัลลิกคฤหบดี อนาถปิณฑิกสุทัตตคฤหบดี จิตตคฤหบดี ชวามังจฉิกาสันทนนคร หัตถกคฤหบดีชาวเมืองอาฬวี เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ อุกคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี อุกคตคฤหบดี สุรธัมมพัฏฐคฤหบดี ชีวกโกมารภัจจ์ นกุลบิดาคฤหบดี ตวกัณณิกคฤหบดี ปุรณคฤหบดี อสิทัตตคฤหบดี สันธานคฤหบดี วิชยคฤหบดี วัชชียมหิตคฤหบดี เมณฑกคฤหบดี เวสฐฐอุบาสก อริฐฐอุบาสก สาทตตอุบาสก ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งซึ่งอมตธรรมอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ๑ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ๑ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ๑ อริยศีล ๑ อริยญาณ ๑ อริยวิมุตติ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สาหัตตอุปาสก (ซึ่งรวมถึงอุปาสกท่านอื่น ๆ ที่ได้กล่าวถึงแล้วด้วย) ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งอมตธรรมอยู่

สำหรับประวัติของท่านชีวกโกมารภัจจ์ จะขอกล่าวถึงตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกตั้งแต่ต้น ใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค จีวรขันธกะ เรื่องคนมีทรัพย์ ชาวพระนครราชคฤห์** ท่านผู้ฟังจะสังเกตได้ว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในครั้งนั้นกับในครั้งนั้นไม่ต่างกัน เพียงแต่ว่าย้อนหลังไปในสมัยนั้น เมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปี

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นพระนครเวสาลีเป็นบุรีมั่งคั่ง กว้างขวาง มีคนมาก มีคนคับคั่ง และมีอาหารหาได้ง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ หลัง มีเรือนยอด ๗,๗๐๗ หลัง มีสวนดอกไม้ ๗,๗๐๗ แห่ง มีสระโบกขรณี ๗,๗๐๗ สระ และมีหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี เป็นสตรีทรงโฉมสะคราญตา น่าเสน่ห์หา ประกอบด้วยผิวพรรณเจิดฉายยิ่ง ชำนาญในการพ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี คนทั้งหลายที่มีความประสงค์ต้องการพาตัวไปร่วมอภิรมย์ด้วย ราคาตัวคั้นละ ๕๐ กษาปณ์ พระนครเวสาลีงามเพริศพรึงยิ่งกว่าประมาณ เพราะนางอัมพปาลี หญิงงามเมืองนั้น

นางอัมพปาลีนั้น ท่านได้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งประวัติชีวิตของท่านในการที่ได้สะสมกรรมกิเลสและปัญญาถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นถึงพระอรหันต์ ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ต้องเป็นการสะสมอบรมปัญญา และขณะที่กิเลสยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉทกิเลสนั้น ๆ ก็สะสมมา ทำให้แต่ละชีวิตแตกต่างกันไปตามความโน้มเอียงของกิเลสที่ได้สะสมมาด้วย พร้อมกันนั้นปัญญาที่ได้สะสมมา เมื่อสมควรแก่เหตุแล้ว ก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม บรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์ได้

พระนครกรุงเทพ ในภพหนึ่งชาติหนึ่งก็เป็นอย่างนี้ และครั้งหนึ่งในพระนครเวสาลี ในภพหนึ่งชาติหนึ่งก็มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แล้วแต่ว่าจิตของแต่ละท่านมีการสะสมโน้มเอียงมาที่จะคิดอย่างไร ระลึกอย่างไร อย่างชาติสุดท้ายของอัมพปาลี

ท่านเกิดเป็นหญิงแพศยา แต่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ตามการ
สะสมมา

ในภพหนึ่งชาติหนึ่งท่านอัมพาลีเดินตามหลังพระเถรีซึ่งถ่มน้ำลาย ขอให้ทุก
ท่านที่ระลึกถึงว่า ท่านผู้ใดจะคิดอย่างไรแล้วแต่การสะสม แต่อัมพาลีในครั้งนั้น
ท่านกล่าวติพระเถรีรูปนั้นว่า หญิงแพศยาที่ไหนกระทำอย่างนี้

ถ้าไม่มีการสะสมโน้มเอียงมาที่จะใช้คำว่า หญิงแพศยา หรือนึกถึงหญิง
แพศยา ท่านคงจะไม่มีกรรมกิเลสที่สะสมมาที่จะทำให้ชาติสุดท้ายของท่านเป็นหญิง
แพศยา เพราะฉะนั้น แต่ละขณะที่เหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น ถ้าจะดูความวิจิตรของจิต
ของแต่ละคนจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์อย่างเดียวกัน คนหนึ่งคิดอย่างหนึ่ง อีกคนก็คิด
อีกอย่างหนึ่ง แล้วแต่ความโน้มเอียง ซึ่งก็เป็นความวิจิตรอย่างยิ่งของการสะสม
ทั้งกรรม กิเลส และปัญญา แต่ละภพ แต่ละชาติ จนกว่าจะถึงชาติสุดท้าย

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้น พวกคนมีทรัพย์คนหนึ่ง ชาวพระนครราชคฤห์ ได้เดินทางไป
พระนครเวสาลีด้วยกรณียะบางอย่าง และได้เห็นพระนครเวสาลีมั่งคั่ง กว้างขวาง ...
และมีนางอัมพาลีหญิงงาม เมืองผู้ทรงโฉมสะคราญตา น่าเสนาหา

ครั้งพวกเขาเสร็จกรณียะนั้นในพระนครเวสาลีแล้ว กลับมาพระนครราชคฤห์
ตามเดิม เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร ครั้นแล้วได้กราบทูลให้พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบ
เรื่องของพระนครเวสาลี แล้วก็ได้กราบทูลพระเจ้าพิมพิสารว่า

ขอเดชะ ฯ แม้ชาวเราจะตั้งหญิงงามเมืองขึ้นบ้างก็จะเป็นการดี

พระราชารับสั่งว่า

พนาย ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเสาะหาภุมาริผู้มีลักษณะงามเช่นนั้น ที่ควรจะ
คัดเลือกให้เป็นหญิงงามเมือง

ท่านจะเห็นได้ว่า ชีวิตของพระอริยเจ้า ท่านก็ปนเปไปกับชีวิตของชาวโลก ใน
ครั้งนั้นผู้ที่เป็นพระอริยะมีมากมาย และเกิดในกาลสมัยที่ชีวิตประจำวันของชาวโลกก็
ยังคงเป็นชาวโลก แต่ชีวิตของผู้ที่ได้สะสมปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็อบรม

จนกระทั่งปัญญาได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ในขณะที่ชาวโลกทั้งหลายก็ยังคงดำเนินชีวิตไปตามลักษณะของชาวโลก

กำเนิดชีวกโกมารภัจจ์

ก็สมัยนั้น ในพระนครราชคฤห์ มีกุมารี่ชื่อสาลาวดี เป็นสตรีทรงโฉมสะคราญตา น่าเสน่ห์หา ประกอบด้วยผิวพรรณเฉิดฉายยิ่ง จึงพวกคนมีทรัพย์ชาวพระนครราชคฤห์ ได้คัดเลือกกุมารี่สาลาวดีเป็นหญิงงามเมือง ครั้นนางกุมารี่สาลาวดีได้รับเลือกเป็นหญิงงามเมืองแล้ว ไม่ช้านานเท่าไรนัก ก็ได้เป็นผู้ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงเครื่องดนตรี มีคนที่มีความประสงค์ต้องการตัวไปร่วมอภิรมย์ด้วย ราคาตัวคั้นละ ๑๐๐ กษาปณ์ ครั้นมีข้ามINAN นางสาลาวดีหญิงงามเมืองก็ตั้งครมร์ จึงนางมีความคิดเห็นว่า ธรรมดาสตรีมีครมร์ไม่เป็นที่พอใจของพวกบุรุษ ถ้าใคร ๆ ทราบว่าเรามีครมร์ ลาภผลของเราจักเสื่อมหมด ถ้ากระไร เราควรแจ้งให้เขาทราบว่าเราเป็นไข ต่อมานางได้ส่งคนเฝ้าประตูลี้ว่า

นายประตูลี้ เจ้าโปรดอย่าให้ชายใด ๆ เข้ามา และผู้ใดถามหาดิฉัน จงบอกให้เขาทราบว่าเราเป็นไขนะ

คนเฝ้าประตูลี้รับคำนางสาลาวดีหญิงงามเมืองว่า จะปฏิบัติตามคำสั่งอย่างนั้น หลังจากนั้นอาศัยความแค้นแค้นครมร์นั้น นางได้คลอดบุตรเป็นชาย และสั่งกำชับทาสีว่า แม่สาวใช้ จงวางทารกนี้ลงบนกระดิ่งเก่า ๆ แล้วนำออกไปทิ้งที่กองหยากเยื่อ

ทาสีนั้นรับคำนางว่า ทำเช่นนั้นได้ เจ้าคะ ดังนี้ แล้ววางทารกนั้นลงบนกระดิ่งเก่า ๆ นำออกไปทิ้งไว้ ณ กองหยากเยื่อ

นี่คือกรรมที่ท่านชีวกโกมารภัจจ์ได้กระทำไว้ และท่านก็ได้สะสมบุญมาที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า แต่ชีวิตของท่าน แม้แต่กำเนิดของท่าน ก็จะต้องเป็นไปตามกรรมที่ท่านได้สะสมมาด้วย

๕๓๓

ข้อความต่อไปมีว่า

ก็ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า เจ้าชายอภัยกำลังเสด็จเข้าสู่พระราชวัง ได้ทอดพระเนตรเห็นทารกนั้น อันผู้งาห้อมล้อมอยู่ ครั้นแล้วได้ถามมหาดเล็กว่า

พนาย นั้นอะไร ผู้งารุมกันตอม

มหาดเล็กทูลว่า

ทารก พะยะคะ

เจ้าชายรับสั่งว่า

ยังเป็นอยู่หรือ พนาย

มหาดเล็กทูลว่า

ยังเป็นอยู่ พะยะคะ

เจ้าชายรับสั่งว่า

พนาย ถ้าเช่นนั้น จงนำทารกนั้นไปที่วังของเรา ให้นางนมเลี้ยงไว้

คนเหล่านั้น รับสนองพระบัญชาว่า

อย่างนั้น พะยะคะ

แล้วนำทารกนั้นไปวังเจ้าชายอภัยมอบแก่นางนมว่า

โปรดเลี้ยงไว้ด้วย

อาศัยคำว่า ยังเป็นอยู่ เขาจึงขนานนามทารกนั้นว่า ชีวก ชีวกนั้น อันเจ้าชายรับสั่งให้เลี้ยงไว้ เขาจึงได้ตั้งนามสกุลว่า โกมารภักจ์ ต่อมาไม่นานนัก ชีวก-โกมารภักจ์ก็รู้เตยงสา จึงเข้าเฝ้าเจ้าชายอภัย ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้แด่เจ้าชายอภัยว่า

ใครเป็นมารดาของเกล้ากระหม่อม ใครเป็นบิดาของเกล้ากระหม่อม พะยะคะ

เจ้าชายรับสั่งว่า

พ่อนายชีวก แม้ถึงตัวเรา ก็ไม่รู้จักมารดาของเจ้า ก็แต่เราเป็นบิดาของเจ้า เพราะเราได้ให้เลี้ยงเจ้าไว้

มีความลับหลายอย่างในโลกซึ่งดูเหมือนว่าไม่เป็นที่เปิดเผย อย่างประวัติของท่านชีวกโกมารภัจจ์ ซึ่งท่านเองไม่ทราบว่า ใครเป็นมารดาบิดาของท่าน แต่ว่าเหตุการณ์อย่างนี้ก็ต้องมีอยู่ทุกกาลสมัย ดูเสมือนเป็นสิ่งที่ไม่เปิดเผย เป็นความลับ

ข้อความต่อไป

จึงชีวกโกมารภัจจ์มีความคิดเห็นว่า ราชสกุลเหล่านี้แล คนที่ไม่มีศิลปะจะเข้าฟังพระบารมีทำไม่ได้ง่าย ถ้ากระไร เราควรเรียนวิชาแพทย์ไว้

เรียนศิลปะทางแพทย์

ก็โดยสมัยนั้นแล นายแพทย์ทศปาโมกข์ตั้งสำนักอยู่ ณ เมืองตักกสิลา จึงชีวกโกมารภัจจ์ไม่ทูลลาเจ้าชายอภัย ลอบเดินทางไปเมืองตักกสิลา เดินรอนแรมไปโดยลำดับถึงเมืองตักกสิลา แล้วเข้าไปหานายแพทย์ผู้นั้น ครั้นแล้วได้กราบเรียนคำนี้แก่นายแพทย์ว่า

ท่านอาจารย์ กระผมประสงค์จะศึกษาศิลปะ

นายแพทย์สั่งว่า

พ่อนายชีวก ถ้าเช่นนั้น จึงศึกษาเถิด

พระอริยบุคคลเป็นนายแพทย์ได้ไหม ชีวิตปกติประจำวัน ไม่มีใครจะยับยั้งท่านชีวกโกมารภัจจ์ไม่ให้ศึกษาวิชาแพทย์ และถึงแม้ว่าท่านจะเป็นแพทย์ ก็ไม่ได้ขัดขวางต่อการรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า ที่แล้วแต่การสะสม

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังไม่ต้องเป็นห่วงว่า ขณะนี้ท่านมีอาชีพอะไร จะยุ่งยาก มีธุรกิจงานมากมายอย่างไร ก็ล้วนแต่เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงตามที่สะสมมา ซึ่งปัญญาสามารถจะรู้แจ้งสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้ทั้งสิ้น

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์เรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็ว เข้าใจดีด้วย และวิชาที่เรียนได้แล้วก็ไม่ลืม ครั้นล่วงมาได้ ๗ ปี ชีวกโกมารภัจจ์คิดว่า ตัวเราเรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็ว เข้าใจดีด้วย ทั้งวิชาที่เรียนได้ก็ไม่ลืม และเราเรียนมาได้ ๗ ปีแล้ว ยังไม่สำเร็จศิลปะนี้ เมื่อไรจักสำเร็จสักที จึงเข้าไปหานายแพทย์ผู้นั้น แล้วได้เรียนถามว่า

ท่านอาจารย์ กระผมเรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็ว เข้าใจดีด้วย ทั้งวิชาที่เรียนได้แล้วก็ไม่ลืม และกระผมได้เรียนมาเป็นเวลา ๗ ปี ก็ยังไม่สำเร็จ เมื่อไรจักสำเร็จสักทีเล่า ขอรับ

นายแพทย์ตอบว่า

พ่อนายชีวก ถ้าเช่นนั้น เธอจงถือเสียมเที่ยวไปรอบเมืองตักกสิลาระยะทาง ๑ โยชน์ ตรวจดูสิ่งใดไม่ใช่ตัวยา จงขุดสิ่งนั้นมา

ชีวกโกมารภัจจ์ รับค่านายแพทย์ว่า

เป็นเช่นนั้น ท่านอาจารย์

ดังนั้นแล้ว ถือเสียมเดินไปรอบเมืองตักกสิลาระยะทาง ๑ โยชน์ มิได้เห็นสิ่งใดที่ไม่ได้เป็นตัวยาสักอย่างหนึ่ง จึงเดินทางกลับไปหานายแพทย์ แล้วได้กราบเรียนคำนี้ต่อนายแพทย์ว่า

ท่านอาจารย์ กระผมเดินไปรอบเมืองตักกสิลาระยะทาง ๑ โยชน์แล้ว มิได้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นตัวยาสักอย่างหนึ่ง

นายแพทย์บอกว่า

พ่อนายชีวก เธอสำเร็จแล้ว เหนือกว่าที่เธอจะครองชีพได้

แล้วได้ให้เสียมเดินทางเล็กน้อยแก่มอชีวกโกมารภัจจ์

ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ถือเสียมเล็กน้อยนั้นแล้ว ได้เดินทางมุ่งไปพระนครราชคฤห์ ครั้นเดินทางไปถึงเสียมเพียงเล็กน้อยนั้นได้หมดลงที่เมืองสาเกตในระหว่างทาง จึงเกิดความปริวิตกว่า หนทางเหล่านี้แลกันดาร อดคัดน้ำ อดคัดอาหาร คนไม่มีเสียมจะเดินไปทำไมได้ง่าย จำเราจะต้องหาเสียม

เป็นชีวิตปกติธรรมดาของทุกท่านที่จะต้องคิดถึงการเลี้ยงชีพ การดำรงชีวิต ประวัติของท่านชีวกโกมารภัจจ์เข้าใจว่า หลายท่านคงทราบแล้ว แต่ก็ใครที่จะให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาชีวิตของท่านโดยตรงจากพระไตรปิฎก

ข้อความต่อไป

ภาคปฏิบัติงานแพทย์

ก็โดยสมัยนั้นแล ภรรยาเศรษฐีที่เมืองสาเกต เป็นโรคปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ใหญ่ ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ได้ขนเงินไปเป็นอันมาก จึงชวักโกมารภัจจ์เข้าไปสู่เมืองสาเกต ถามคนทั้งหลายว่า

พนาย ใครเจ็บไข้บ้าง ฉันจะรักษา

คนทั้งหลายพากันบอกว่า

ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีนั้นปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี เชิญไปรักษาภรรยาเศรษฐีเถิดท่านอาจารย์

จึงชวักโกมารภัจจ์เดินทางไปบ้านเศรษฐีคหบดี ครั้นถึงแล้วได้ถามคนเฝ้าประตูว่า

พ่อนาย ท่านจงไปกราบเรียนภรรยาเศรษฐีว่า คุณนายขอรับ หมอมาแล้ว เขามีความประสงค์จะเยี่ยมคุณนาย

คนเฝ้าประตูรับคำชวักโกมารภัจจ์ว่า

เป็นอย่างนั้นขอรับ อาจารย์

ดังนั้นแล้ว เข้าไปหาภรรยาเศรษฐี แล้วได้กราบเรียนว่า

คุณนายขอรับ หมอมาแล้ว เขามีความประสงค์จะเยี่ยมคุณนาย

ภรรยาเศรษฐีถามว่า

พ่อนายเฝ้าประตูเจ้า หมอเป็นคนเช่นไร

คนเฝ้าประตูตอบว่า

เป็นหมอหนุ่ม ๆ ขอรับ

ภรรยาเศรษฐีกล่าวว่า

ไม่ละ พ่อนายเฝ้าประตู หมอหนุ่ม ๆ จักทำอะไรแก่ฉันได้ นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ใหญ่ ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ได้ขนเงินไปเป็นอันมาก

นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดาใช่ไหม โดยมากทุกคนก็ต้องคิดถึงคนสำคัญก่อน เข้าใจว่าคนสำคัญทั้งหลายอาจจะให้ความรู้ หรือว่ามีความสามารถที่จะรักษาได้ดีกว่าผู้ที่เพิ่งศึกษา หรือเพียงจะเป็นนายแพทย์

นายประตุนั้น ก็ได้ไปบอกหมอชีวกตามที่ภรรยาของเศรษฐีกล่าว ซึ่งหมอชีวกก็ได้กล่าวกับนายเฝ้าประตูว่า

พ่อนายเฝ้าประตู ท่านจงไปกราบเรียนภรรยาเศรษฐีว่า คุณนายขอรับ คุณหมอสั่งมาอย่างนี้ว่า ขอคุณนายอย่าเพิ่งทำอะไร ๆ ต่อเมื่อหายโรคแล้ว คุณนายประสงค์จะให้สิ่งใด จึงค่อยให้สิ่งนั้นเถิด

นายประตุนั้นได้เข้าไปหาภรรยาเศรษฐี และได้กราบเรียนภรรยาเศรษฐีตามนั้น

ภรรยาเศรษฐีสั่งว่า

พ่อนายเฝ้าประตู ถ้าเช่นนั้นเชิญคุณหมอมานะ

นายประตุนั้นก็เชิญชีวกโกมารภัจจ์ให้เข้าไปรักษาภรรยาเศรษฐี

เริ่มรักษาภรรยาเศรษฐี

ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจจ์เข้าไปหาภรรยาเศรษฐี ครั้นแล้วตรวจดูความผันแปรของภรรยาเศรษฐี แล้วได้กล่าวคำนี้แก่ภรรยาเศรษฐีว่า

คุณนายขอรับ ผมต้องการเนยใสหนึ่งชองมือ

ครั้นภรรยาเศรษฐีสั่งให้หาเนยใสหนึ่งชองมือมาให้แก่ชีวกโกมารภัจจ์แล้ว ชีวกโกมารภัจจ์จึงหุงเนยใสหนึ่งชองมือนั้นกับยาต่าง ๆ ให้ภรรยาเศรษฐีนอนหงายบนเตียง แล้วให้นัตถุ ขณะนั้นเนยใสที่ให้นัตถุนั้นได้พุ่งออกจากปาก จึงภรรยาเศรษฐีถ่มเนยใสนั้นลงในกระโถน สั่งทาสีว่า

แม่สาวใช้ จงเอาสำลีสับเนยใสนี้ไว้

จึงชีวกโกมารภัจจ์ได้คิดว่า แปลกจริงพวกเรา แม่บ้านคนนี้ช่างสกปรก เนยใส่นี้จำเป็นจะต้องทิ้ง ยังใช้ให้ทาสีเอาสำลีสับไว้ ส่วนยาของเรามีราคาแพง ๆ มากกว่าปล่อยให้เสีย แม่บ้านคนนี้ก็ทำให้ขวัญข้าวอะไรแก่เราบ้าง

ท่านก็น่าจะตกใจ และคิดว่าคงจะไม่ได้อะไรจากการรักษาภรรยาท่านเศรษฐี เพราะว่าเพียงเนยใสที่ถ่มออกมา ภรรยาเศรษฐีก็ยังให้เอาสำลีสับไว้

ขณะนั้นภรรยาเศรษฐีสังเกตเห็นอาการอันแปลกของชีวกโกมารภัจจ์ แล้วได้ถาม
คำนี้แกชีวกโกมารภัจจ์ว่า

อาจารย์ท่านแปลกใจอะไรหรือ

ชีวกโกมารภัจจ์กล่าวว่า

เวลานี้ผมกำลังคิดอยู่ว่า แปลกจริง แม่บ้านคนนี้ช่างสกปรกเหลือเกิน เนยใส
นี้จำเป็นจะต้องทิ้ง ยังใช้ให้ทาสิเอาดำลึบไว้ ส่วนยาของเรามีราคาแพง ๆ มากกว่า
ปล่อยให้เสีย แม่บ้านคนนี้จักให้ขวัญข้าวอะไรแก่เราบ้าง

ภรรยาเศรษฐีกล่าวว่า

อาจารย์ พวกดิฉันชื่อว่า เป็นคนมีเหย้าเรือน จำเป็นจะต้องรู้จักสิ่งทีควรสงวน
เนยใสนี้ยังดีอยู่ จะใช้เป็นยาสำหรับทาเท้าพวกทาสหรือกรรมกรก็ได้ ใช้เป็นน้ำมันเติม
ตะเกียงก็ได้ อาจารย์ ท่านอย่าได้คิดวิตกไปเลย ค่าขวัญข้าวของท่านจักไม่ลดน้อย

คือรู้ว่า สิ่งใดที่ควรจ่าย สิ่งใดที่ควรสงวน หรือว่าประหยัด

ครานั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้กำจัดโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐี ซึ่งเป็นมา ๗
ปีให้หายด้วยวิธีนัตถุยาคราวเดียวเท่านั้น ครั้นภรรยาเศรษฐีหายโรคแล้ว ได้ให้รางวัล
ชีวกโกมารภัจจ์เป็นเงิน ๔,๐๐๐ กษาปณ์ บุตรเศรษฐีได้ทราบ ว่า มารดาของเราหาย
โรคแล้ว ได้ให้รางวัลเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ กษาปณ์ บุตรสะใภ้ได้ทราบว่า แม่ผัวของเรา
หายโรคแล้ว ก็ได้ให้รางวัล ๔,๐๐๐ กษาปณ์ เศรษฐีคบคิดทราบว่า ภรรยาของเรา
หายโรคแล้ว ได้เพิ่มรางวัลให้อีก ๔,๐๐๐ กษาปณ์ และให้ทาส ทาสี รถม้าอีกด้วย
จึงชีวกโกมารภัจจ์รับเงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์ กับทาส ทาสี และรถม้าเดินทางมุ่งไป
พระนครราชคฤห์ ถึงพระนครราชคฤห์โดยลำดับ เข้าเฝ้าเจ้าชายอภัย ครั้นแล้วได้
กราบทูลว่า

เงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์ กับทาส ทาสี และรถม้านี้ เป็นการกระทำครั้งแรก
ของเกล้ากระหม่อม ขอใต้ฝ่าพระบาทจงทรงพระกรุณาโปรดรับค่าเลี้ยงดูเกล้า
กระหม่อมเถิด พระเจ้าข้า

พระราชกุมารรับสั่งว่า

อย่าเลย พ่อนายชีวก ทรัพย์นี้จึงเป็นของเจ้าคนเดียวเกิด และเจ้าจงสร้างบ้าน
อยู่ในวังของเราเถิด

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับพระบัญชาเจ้าชายอภัยว่า
เป็นพระกรุณายิ่ง พระเจ้าข้า
แล้วได้สร้างบ้านอยู่ในวังของเจ้าชายอภัย

ถ้าท่านผู้ฟังได้เห็นสถานที่ซึ่งเคยเป็นบ้านของท่านชีวกโกมารภัจจ์ ก็จะได้ทราบว่า ณ สถานที่นั้น ก็เป็นบริเวณวังของเจ้าชายอภัยในครั้งโน้นด้วย

ข้อความต่อไป มีเรื่องที่พระเจ้าพิมพิสารทรงประหารโรคริตสีตวงงอก ซึ่ง
พระองค์ก็รับสั่งให้เจ้าชายอภัยหาหมอมารักษา เจ้าชายอภัยก็ได้รับสั่งให้หมอชีวก-
โกมารภัจจ์ไปถวายการรักษาพระเจ้าพิมพิสาร

ครั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนาามาครราช ทรงหายประชวรจึงรับสั่งให้สตรี
๕๐๐ นาง ตกแต่งเครื่องประดับทั้งปวง ให้เปลื้องออกทำเป็นห่อแล้ว ได้มีพระราช-
โองการแก่ชีวกโกมารภัจจ์ว่า

พ่อนายชีวก เครื่องประดับทั้งปวงของสตรี ๕๐๐ นางนี้ จงเป็นของเจ้า
ชีวกโกมารภัจจ์กล่าวว่

อย่าเลย พระพุทธเจ้าข้า ขอพระองค์จงทรงโปรดระลึกว่า เป็นหน้าที่ของ
ข้าพระพุทธเจ้าเถิด

พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า.

ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงบำรุงเรากับพวกฝ่ายใน และภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น
ประมุข

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า
เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

ต่อจากนั้น เป็นเรื่องที่ท่านได้รักษาเศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์ ซึ่งแม่
นายแพทย์ทศปาโมกข์ใหญ่ ๆ หลายคน ก็ไม่สามารถที่จะรักษาให้หายได้ เป็น
ข้อความที่ยาว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแพทย์ในครั้งกระโน้นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความ

ชำนาญในการรักษาโรค มีการผ่าตัดแม้ในครั้งนั้น ซึ่งการผ่าตัดก็ไม่ใช่ผ่าตัดเล็ก เพราะเปิดแนวประสานกะโหลกศีรษะ และก็เย็บหนังศีรษะ สามารถที่จะทำให้เศรษฐกิจเมืองราชคฤห์นั้นหายได้ อีกทั้งมีการผ่าตัดเนื้องอกที่ลำไส้ และรักษาพระเจ้าจันทรปัชโชตผู้ทรงประชวรโรคผอมเหลืองให้หายได้

ถ้าท่านผู้ฟังสนใจ ก็สามารถอ่านรายละเอียดของการกระทำกิจของหมอชีวกโกมารภัจจ์ในครั้งกระนั้นได้ใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค จีวรขันธกะ**

สำหรับเรื่องของพระเจ้าจันทรปัชโชต เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า พระเจ้าจันทรปัชโชตเป็นพระราชาที่เพี่ยมโหด ถึงแม้ว่าหมอชีวกจะรักษาพระองค์แล้ว แต่เมื่อพระองค์ทรงพระพิโรธ ก็พยายามที่จะให้คนจับตัวหมอชีวกไปลงโทษ แต่ว่าหมอชีวกก็หนีกลับไปก่อนได้ ซึ่งเมื่อพระเจ้าจันทรปัชโชตทรงหายประชวรแล้ว พระองค์ก็ระลึกถึงความดีของหมอชีวก จึงได้ทรงส่งราชทูตไปที่สำนักหมอชีวกโกมารภัจจ์เพื่อว่าเชิญหมอชีวกมา เราจักให้พร

ซึ่งหมอชีวกก็ได้กราบทูลตอบไปว่า

ไม่ต้องไปก็ได้ พระพุทธเจ้าข้า ขอได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงทรงโปรดอนุสรณ์ถึงความดีของข้าพระพุทธเจ้า

ท่านไม่ได้ต้องการอะไรเป็นการตอบแทน เพราะฉะนั้น ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องไป

ข้อความต่อไปใน **พระวินัยปิฎก** มีว่า

พระราชทานผ้าสีไวยกะ

ก็โดยสมัยนั้นแล ผ้าสีไวยกะคู่หนึ่งบังเกิดแก่พระเจ้าจันทรปัชโชต เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเด่น อุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้งหลายเป็นอันมาก ตั้งหลายคู่ ตั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่

ครั้งนั้น พระเจ้าจันทรปัชโชตทรงส่งผ้าสีไวยกะคู่หนึ่ง ไปพระราชทานแก่ชีวกโกมารภัจจ์ จึงชีวกโกมารภัจจ์ได้มีความดำริว่า ผ้าสีไวยกะคู่นี้ พระเจ้าจันทรปัชโชตส่งมาพระราชทาน เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเด่น อุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้งหลายเป็นอันมาก ตั้งหลายคู่ ตั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่ นอกจาก

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น หรือพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนา
มาครราชแล้ว ใครอื่นไม่ควรอย่างยิ่งเพื่อใช้ผ้าสีไวยกะคู่นี้

เมื่อท่านได้ของที่ประณีต ก็เห็นว่า ไม่เหมาะไม่ควรสำหรับท่าน เพราะผู้ที่
เหมาะควรที่จะใช้ผ้านั้น ควรจะเป็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือว่า
พระเจ้าพิมพิสารเท่านั้น ซึ่งต่อไปท่านผู้ฟังจะได้ทราบว่า หมอชีวกโกมารภัจจ์จะถวาย
ผ้าสีไวยกะกับใคร

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคเสวยพระโสดกถา

ก็โดยสมัยนั้นแล พระกายของพระผู้มีพระภาคหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จึง
พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า

ดูกร อานนท์ กายของตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ ตถาคตต้องการ
จะฉันยาถ่าย

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เดินไปหาชีวกโกมารภัจจ์ ครั้นถึงแล้ว ได้กล่าวคำนี้
กะชีวกโกมารภัจจ์ว่า

ท่านชีวก พระกายของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ พระตถาคต
ต้องการจะเสวยพระโสดกถา

ชีวกโกมารภัจจ์กล่าวว่า

พระคุณเจ้า ถ้าอย่างนั้น ขอท่านจงโปรดทำพระกายของพระผู้มีพระภาคให้ชุ่ม
ขึ้นสัก ๒ - ๓ วัน

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้ทำพระกายของพระผู้มีพระภาคให้ชุ่มขึ้น ๒ - ๓ วัน
แล้ว เดินไปหาชีวกโกมารภัจจ์ ครั้นถึงแล้ว ได้กล่าวคำนี้กะชีวกโกมารภัจจ์ว่า

ท่านชีวก พระกายของพระตถาคตชุ่มขึ้นแล้ว บัดนี้ ท่านรู้กาลอันควรเถิด

๕๓๔

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า การที่เราจะพึงทูลถวายพระโสดกถาที่หยาบแด่พระผู้มีพระภาคนั้น ไม่สมควรเลย ถ้ากระไร เราพึงอบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยาต่าง ๆ แล้วทูลถวายพระตถาคต ครั้นแล้วได้ออบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยาต่าง ๆ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่หนึ่งแด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงสูดก้านอุบลก้านที่ ๑ นี้ การทรงสูดก้านอุบลนี้ จักยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง

แล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่ ๒ แด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงสูดก้านอุบลก้านที่ ๒ นี้ การทรงสูดก้านอุบลนี้ จักยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง

แล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่ ๓ แด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงสูดก้านอุบลก้านที่ ๓ นี้ การทรงสูดก้านอุบลนี้ จักยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง ด้วยวิธีนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายถึง ๓๐ ครั้ง

นี่เป็นวิธีรักษากายของแต่ละบุคคล ซึ่งย่อมต่างกันไป แม้แต่อาการของโรคที่เกิดกับแต่ละบุคคล ก็ย่อมมีการรักษาที่เหมาะสมแก่อาการของโรคนั้น ๆ ของแต่ละบุคคลด้วย โดยเฉพาะสำหรับพระผู้มีพระภาค ท่านชีวกโกมารภัจจ์เห็นว่า ไม่สมควรที่จะทูลถวายพระโสดกถาที่หยาบ เพราะฉะนั้น ท่านจึงอบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยาต่าง ๆ

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้นชีวกโกมารภัจจ์ทูลถวายพระโสดกถาแด่พระผู้มีพระภาค เพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป

ขณะเมื่อหมอชีวกโกมารภัจจ์เดินออกไปนอกซุ้มประตูแล้ว ได้มีความปริวิตก
ดังนี้ว่า เราถวายพระโอสถถวายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อถวายครบ ๓๐ ครั้ง พระกาย
ของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระภาคให้ถวายครบ ๓๐
ครั้ง จักให้ถวายเพียง ๒๙ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้ว จักทรงพระกาย ครั้น
ทรงพระกายแล้ว จักถ่ายอีกครั้งหนึ่ง อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายครบ ๓๐
ครั้ง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของชีวกโกมารภัจจ์ด้วย
พระทัยแล้ว รับสั่งกะท่านพระอานนทว่า

อานนท ชีวกโกมารภัจจ์กำลังเดินออกไปนอกซุ้มประตูวิหารนี้ ได้มีความ
ปริวิตกดังนี้ว่า เราถวายพระโอสถถวายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อถวายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว
พระกายของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระภาคให้ถา
ยครบ ๓๐ ครั้ง จักให้ถวายเพียง ๒๙ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้ว จักทรง
พระกาย ครั้นทรงพระกายแล้ว จักถ่ายอีกครั้งหนึ่ง อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรง
ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง อานนท ถ้าอย่างนั้น เธอจงจัดเตรียมน้ำร้อนไว้

ท่านพระอานนททุลรับสนองพระพุทธพจน์แล้ว จัดเตรียมน้ำร้อนไว้ถวาย

ต่อมาชีวกโกมารภัจจ์ไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้วหรือ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า.

เราถ่ายแล้ว ชีวก

ชีวกโกมารภัจจ์กล่าวว่า

พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้ากำลังเดินออกไปนอกซุ้มประตูพระวิหารนี้ ได้มี
ความปริวิตกดังนี้ว่า เราถวายพระโอสถถวายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อถวายครบ ๓๐ ครั้ง
แล้ว พระกายของพระผู้มีพระภาคหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระ
ภาคให้ถวายครบ ๓๐ ครั้ง จักให้ถวายเพียง ๒๙ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้ว
จักทรงพระกาย ครั้นทรงพระกายแล้ว จักถ่ายอีกครั้งหนึ่ง อย่างนี้ พระผู้มีพระภาค

จักทรงถวายครบ ๓๐ ครั้ง พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงโปรดสงพระกาย
ขอพระสุคตจงโปรดสงพระกาย

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสงน้าอุ่น ครั้นสงแล้ว ทรงถวายอีกครั้งหนึ่ง
อย่างนี้ เป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงถวายครบ ๓๐ ครั้ง

ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า
พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคไม่ควรเสวยพระกระยาหารที่ปรุงด้วยน้ำต้มผัก
ต่าง ๆ จนกว่าจะมีพระกายเป็นปกติ

ต่อมาไม่นานนัก พระกายของพระผู้มีพระภาคได้เป็นปกติแล้ว

ท่านผู้ฟังจะเห็นผลของการบริโภคต่าง ๆ ว่า บางทีการบริโภคอาหารและ
หมักหมมไว้ ก็เป็นโทษต่อร่างกาย และการที่จะให้หายจริง ๆ ก็ต้องแล้วแต่การบริโภค
อาหารที่เป็นประโยชน์สมควรแก่การที่จะรักษาโรคนั้น ๆ ดังเช่น พระผู้มีพระภาค
หลังจากที่หมอชีวกกราบทูลแล้ว ก็ขอให้พระผู้มีพระภาคไม่ควรเสวยพระกระยาหารที่
ปรุงด้วยน้ำต้มผักต่าง ๆ จนกว่าจะมีพระกายเป็นปกติ ซึ่งต่อมาไม่นานนัก พระกาย
ของพระผู้มีพระภาคได้เป็นปกติแล้ว

ข้อความต่อไปมีว่า

กราบทูลขอพร

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ ถือผ้าสีไวยกะคู้ขึ้นไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้ว
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ชีวกโกมารภัจจ์นั่ง
เรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า

ข้าพระพุทธเจ้าจะขอประทานพรต่อพระผู้มีพระภาคสักอย่างหนึ่ง พระพุทธ-
เจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พระตถาคตทั้งหลายเลิกให้พรเสียแล้ว ชีวก

ชีวกโกมารภัจจ์กล่าวว่า

ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพรที่สมควรและไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

จงว่ามาเถิด ชีวก

ท่านชีวกโกมารภัจจ์กล่าวว่า

พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคและพระสงฆ์ทรงถือผ้าบังสุกุลเป็นปกติอยู่ ผ้าสีไวยกะของข้าพระพุทธเจ้าคุณนี้ พระเจ้าจันตปัชโชตทรงส่งมาพระราชทาน เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเสียงเด่นอุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้งหลายเป็นอันมาก ตั้งหลายคู่ ตั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาโปรดรับผ้าสีไวยกะของข้าพระพุทธเจ้า และขอจงทรงพระพุทธานุญาตคหบดีจิวรแก่พระสงฆ์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าสีไวยกะแล้ว ครั้นแล้ว ทรงชี้แจงให้ชีวกโกมารภัจจ์เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ว่าเริงด้วยธรรมมีกถา ครั้นชีวกโกมารภัจจ์อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ว่าเริงด้วยธรรมมีกถาแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป

พระพุทธานุญาตคหบดีจิวร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมมีกถา ในเพราะเหตุเป็นค้ำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจิวร รูปใดปรารภณา จงถือผ้าบังสุกุล รูปใดปรารภณา จงยินดีคหบดีจิวร แต่เราสรรเสริญการยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้

ประชาชนในพระนครราชคฤห์ได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่างพากันยินดีว่าเริงว่า บัดนี้แล พวกเราจักถวายทาน จักบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุทั้งหลาย

เพียงวันเดียวเท่านั้น จิวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในพระนครราชคฤห์

ประชาชนชาวชนบทได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่างพากันยินดีว่าเริงว่า บัดนี้แล พวกเราจักถวายทาน จักบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุทั้งหลาย

เพียงวันเดียวเท่านั้น จิวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นแม้ในชนบท

เพราะฉะนั้น ทุกครั้งที่ท่านผู้ฟังมีโอกาสได้ถวายจีวรแด่พระภิกษุรูปหนึ่งรูปใดที่มีจีวรเก่า หรือว่าไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์ได้แล้ว ก็ควรที่จะระลึกถึงผู้ที่ให้โอกาสแก่ท่านที่ได้ถวายคหบดีจีวรแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งก็คือ ท่านชีวกโกมารภัจจ์ เพราะเหตุว่าในครั้งนั้น ก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะประทานพรให้กับท่านชีวกโกมารภัจจ์ พระภิกษุทั้งหลาย ท่านเป็นผู้ที่มีปกติถือบั้งสกุลจีวร

ถ. จิตคืออะไร ที่ว่าจิตมีหน้าที่รู้อารมณ์บ้าง คิดนึกบ้าง แต่คิดนึกเป็นสังขารธรรม เป็นเจตสิกมิใช่หรือ ทำไมจึงกล่าวว่า จิตคิดนึก ทำไมไม่กล่าวว่า เป็นเจตสิก และถ้าจิตทำหน้าที่รู้รู้อารมณ์แล้ว จะนึกคิดอย่างไรได้ เพราะว่าจิตเกิดดับทีละขณะ จะรู้รู้อารมณ์และคิดนึกไปพร้อมกันได้อย่างไร นอกจากว่า ความคิดนึกเป็นเจตสิก จึงจะเกิดพร้อมกับการรู้รู้อารมณ์ได้

สุ. จิตเป็นสภาพรู้รู้อารมณ์แน่นอน และเจตสิกที่เกิดกับจิต ก็เป็นสภาพรู้รู้อารมณ์เช่นเดียวกัน แต่ว่าเจตสิกแต่ละประเภท ก็ทำกิจตามหน้าที่ของตน เช่น เวทนาเจตสิก เป็นสภาพที่รู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ และในขณะนั้นต้องรู้รู้อารมณ์ด้วย ถ้าไม่รู้รู้อารมณ์ ก็เป็นสุข เป็นทุกข์ในอารมณ์ที่ปรากฏไม่ได้ พอจะเข้าใจได้ไหม

จิตเป็นสภาพรู้รู้อารมณ์ เจตสิกก็รู้รู้อารมณ์ แต่จิตเป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้รู้อารมณ์ และเจตสิกแต่ละชนิดก็มีลักษณะและกิจของตน ๆ แต่ละประเภท

ที่กล่าวว่า จิตคิดนึก ก็เป็นเพราะเหตุว่า จิตจะเกิดโดยไม่มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยไม่ได้ ทุกครั้งที่จิตเกิดต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย และถ้ากล่าวถึงลักษณะของเจตสิกแต่ละประเภทโดยละเอียดจริง ๆ ก็จะแยกได้ว่า เจตสิกแต่ละประเภทนั้นทำกิจอย่างไร แต่ต้องเป็นการระลึกถึงลักษณะของเจตสิกนั้น จึงจะทราบลักษณะและกิจของเจตสิกนั้นอย่างละเอียด

เช่น ท่านผู้ฟังกล่าวว่า วิตกเจตสิกเป็นสภาพคิดนึก ถ้าท่านผู้ฟังจะกล่าวอย่างนี้ เพราะว่าเราชินหูกับคำว่า วิตก วิจาร ซึ่งดูเสมือนเป็นการคิดนึก แต่ลักษณะจริง ๆ ของวิตกเจตสิก เป็นสภาพที่จรดในอารมณ์ที่ปรากฏ เกิดกับจิตทุกดวง เว้นทวิปัญญ-วิญญาณ ๑๐ เมื่อจักขุวิญญาณดับไปแล้ว สัมปฏิจฉันทจิตเกิดต่อ ยังไม่ทันคิดเรื่อง

อะไรเลย แต่ว่าวิตกเจตสิกก็เกิดกับสัมปฏิจฉันนจิตแล้ว เพราะฉะนั้น เป็นสภาพลักษณะของปรมัตถธรรมซึ่งมีกิจการงานเฉพาะของตน ๆ ที่จะวิตกเป็นเรื่องคำ หรือว่าเรื่องราวต่าง ๆ ก็ได้ แต่ขณะนั้นต้องมีจิตซึ่งเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้อารมณ์ ไม่ใช่มีแต่เฉพาะวิตกเจตสิกเพียงเจตสิกเดียว

ถ้าศึกษาโดยละเอียด และเจริญสติเป็นปกติ จะทำให้รู้ลักษณะของสภาพปรมัตถธรรมชัดเจนขึ้น และในขณะที่ตรึก หรือนึกคิดเรื่องหนึ่งเรื่องใด จะใช้คำว่า วิตกก็ได้ แต่ว่าในขณะที่ จิตเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้อารมณ์ที่คิดนึกนั้นด้วย จิตยังคงเป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้อารมณ์ที่วิตกตรึกถึงอารมณ์นั้น ๆ หรือจรดในอารมณ์นั้น ๆ

ขณะที่นึกคิด ถ้าไม่รู้อารมณ์ จะนึกคิดได้อย่างไร คิด คือ กำลังรู้คำแล้ว เวลานี้ลองนึกถึงอะไรสักอย่าง มีคำใหม่ จิตกำลังรู้คำนั้น เป็นเรื่องนั้น ๆ จะใช้คำว่า จิตเป็นประธาน เป็นใหญ่ในการรู้อารมณ์ และในขณะที่คิดจะกล่าวว่า เป็นวิตกเจตสิกก็ได้ แต่จิตก็ยังคงเป็นสภาพรู้คำที่วิตกตรึกถึงนั่นเอง

ทำไมถึงสงสัยอะไรกับคำ ควรจะเข้าใจลักษณะของปรมัตถธรรมว่า มีสภาพรู้กับสภาพที่ไม่ใช่สภาพรู้ และเจริญสติเพื่อที่จะได้รู้ชัดว่า สภาพรู้ไม่ใช่สภาพที่ไม่รู้ เป็นสิ่งที่สำคัญกว่า เพราะถึงแม้ว่าจะใช้คำสักเท่าไรก็ตาม ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้นได้

ถ. ผมมีความข้องใจในเรื่องของการสมาทานศีล และการอุทิศบุญกุศล คือ ธรรมดาปุณฺณยากแก่การรักษาอุโบสถศีล หรือศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ ผมพยายามรักษาแต่ก็มีหลายครั้ง แม้จะไม่มีเจตนา แต่ก็ได้ทำให้ชีวิตสัตว์เล็ก ๆ ต้องตกลงไป

สุ เป็นของธรรมดาสำหรับทุกท่าน พลังพลาตอย่างนี้ก็มีใช้ไหม แม้จะไม่อยากทำลายชีวิตของสัตว์เลย แต่ก็มีพลังพลั้งเผลอ หรือการพลังพลัดที่ทำให้ชีวิตสัตว์เล็ก ๆ ต้องตกลงไป

ถ. เป็นเหตุให้ผมลังเลว่า การอุทิศส่วนกุศลจะได้ผลหรือไม่ แต่ก็พยายามอุทิศไป

ส. เป็นคนละขณะแล้ว จะอุทิศอย่างไรก็ทำไป ก็เป็นกุศล

ถ. ในเวลาที่ท่ายกถวายปัจจัยพระภิกษุสงฆ์ กระผมได้รู้ว่า ท่านจะให้ ทายกทายิกาตั้งใจสมาทานศีล ๕ เป็นต้นก่อน จึงจะถวายปัจจัยนั้น ๆ เพื่อว่าบุญกุศล จะได้ไพบูลย์ และสามารถอุทิศบุญกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วได้ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้จะ ถวายปัจจัยไทยธรรม ก็ไม่ทราบว่ายกทายิกาสมาทานศีลเป็นมาด้วยดีหรือไม่ อย่างไร

ส. สมมุติว่า ชำสัตร์และกัถวายทาน ก่อนที่จะถวายทาน ก็รักษาศีล สมาทานศีล ก็คนละขณะแล้ว ส่วนการชำสัตร์ก่อนถวายทานนั้น อุทิศไม่ได้ ในขณะที่ ตั้งใจสมาทานก็เป็นกุศล ขณะที่ถวายทานก็เป็นกุศล ก็อุทิศเฉพาะส่วนที่เป็นกุศล นั้นเอง แยกกัน ถ้าแยกกันก็คงไม่เป็นที่สงสัย

ถ. ทำไมจึงมักกล่าวไปด้วยกันว่า เหตุปัจจัย ทำไมไม่กล่าวว่า เหตุ หรือ ปัจจัย อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ทั้ง ๒ คำนี้มีความแตกต่างกันอย่างไร

ส. ต่างกันที่ว่า เหตุเป็นปัจจัยประเภทหนึ่ง ปัจจัยเป็นสภาพธรรมที่ทำให้ เกิดสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งได้ และเหตุก็เป็นปัจจัยอีกประเภทหนึ่ง แต่ว่าปัจจัยมี หลายอย่าง ไม่ใช่มีแต่เฉพาะเหตุ หรือว่าเหตุปัจจัย เท่านั้น

ความหมายของศัพท์ ปัจจัย หมายความว่าถึง สภาพธรรมที่ทำให้เกิดสภาพ ธรรมอีกอย่างหนึ่ง แต่ว่า เหตุ หมายความว่าถึง สภาพธรรมที่เป็นตัวเหตุเท่านั้น ไม่เป็น ปัจจัยโดยปัจจัยอื่น แต่เป็นปัจจัยโดยเป็นเหตุ

ก็ต้องศึกษาโดยละเอียด เพราะว่า เหตุปัจจัย ได้แก่ เจตสิก ๖ ดวงเท่านั้น ส่วนเจตสิกอื่นเป็นปัจจัย แต่ไม่ใช่โดยเป็นเหตุ

ถ. ผมเพิ่งมาที่วันนี้เป็นวันแรก ผมอยากจะขอถามท่านอาจารย์ว่า สถานที่ที่ท่านอาจารย์กำลังพูดนี้ เรียกว่าอะไร

ส. ดำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุ

ถ. ผมเห็นพวกที่มาฟังใส่รองเท้าเข้ามาบนตำหนักนี้ ผมดูแล้วไม่เป็นการสมควรเลย ในทัศนะของผม ท่านไม่ควรพาสถานที่ แม้แต่องค์รูปสมมุติพุทธะที่ตั้งตระหง่านอยู่ที่นี่ อาจารย์มีความคิดเห็นเป็นอย่างไร

ส. แต่ละคนก็มีทัศนะแต่ละอย่าง การแสดงความเคารพ หรือว่าการที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด ก็แล้วแต่จิตในขณะนั้น ถ้าใส่รองเท้าแล้วยังคงมีความเคารพอยู่ จะได้หรือไม่ได้ หรือต้องไม่ได้ เพราะว่าความเคารพเป็นเรื่องในใจ จะรู้ถึงจิตของคนอื่นโดยลึกซึ้งได้ไหม เห็นแล้วไม่ไหว ความเคารพก็อยู่ในใจ ซึ่งคนอื่นก็ไม่เห็นอีก ทำไมจะต้องกะเกณฑ์ให้ทุกคนแสดงความเคารพ หรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่เราคิดว่าควรจะทำ เราอาจจะโน้มเอียงตามการกระทำของคนอื่นว่า การกระทำการอย่างอื่นก็เป็นการแสดงความเคารพได้เหมือนกัน ได้ไหม หรือว่าเฉพาะของเราเท่านั้น การแสดงอาการอย่างนี้เท่านั้นจึงจะเป็นการเคารพ

ถ. สำเนียงบอกภาษา กิริยาบอกตระกูล การกระทำอะไรด้วยกาย วาจา ใจ พร้อมทั้ง ๓ อย่างจึงจะสมบูรณ์ใช่ไหม ในเมื่อกายไม่พร้อมแล้ว ใจใครจะไปรู้ได้ ในเมื่อกายเรายังทำมรรยาทไม่ดี ไม่เคารพสถานที่ จะถูกต้องหรือ

ส. บางครั้งบางครั้ง บางคนก็มีความรู้สึกหลายอย่างที่เปลี่ยน ๆ ไป วันนี้เคารพมาก ถอดรองเท้า ทุกสิ่งทุกอย่างกราบไหว้สวຍงามทีเดียว แต่บางโอกาสก็ขี้เกียจ เคยมีไหม หรือว่าจะต้องเหมือนกันไปทุกครั้ง

๕๓๕

ถ. ผมเองก้าวขึ้นบ้าน ผมก็ไม่กล้าไสรongเท้าขึ้น ก็เป็นบ้านที่เราอยู่ มีความสุข ความสบาย อย่างสถานที่นี้ เป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา เราไสรongเท้าขึ้นมาอย่ายี้ ไม่เป็นการสมควร

ส. นี่เพราะความเคยชินของเรา ซึ่งความเคยชินของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน พอที่จะอภัยให้ได้ใหม่ในความเคยชินที่ต่างกัน ความเคยชินของเราทำอย่างนี้เสมอมา เพราะฉะนั้น เราชินที่จะทำอย่างนี้ แต่ว่าอีกคนหนึ่งไม่เคยชินอย่างนี้ เขามีความเคยชินอย่างอื่น ซึ่งก็น่าเห็นใจใช่ไหม

ถ. ที่ว่าความเคยชิน เป็นสิ่งที่ถูกต้อง พุทธถึงเรื่องพระพุทธศาสนา เราควรจะเคารพสถานที่ด้วย เรายังทำกันไม่ได้แล้วเราจะไปไหนหรือ

ส. พิจารณาตนเอง หรือว่าพิจารณาคนอื่นดี

ถ. ก็คงจะพิจารณาตนเองก่อน

ส. พิจารณาตนเอง ก็ไม่ใส่ใจในคนอื่น ได้ไหม

ถ. เราอยู่ด้วยกันในสังคม ก็ควรจะทำให้ถูกต้อง ให้สังคมเราไปในหนทางที่ดี ที่ควร จึงจะถูก

ส. มีวิธีเกื้อกูล ถ้าเราอยากจะให้ใครเป็นอย่างที่เราเห็นว่างาม เราก็อาจจะหาโอกาสอธิบายถึงประโยชน์ หรือการกระทำที่ควรได้ แต่ในขณะที่เดียวกันอย่าให้ใจของเราเศร้าหมองเป็นอกุศล ควรเจริญเมตตา และหาโอกาสที่จะเกื้อกูลบุคคลอื่นให้เห็นว่า อย่างไรเหมาะสม นี่เป็นการปฏิบัติตามพระธรรม คือ เป็นกุศลจิตอยู่เสมอ

ถ. เบื้องต้นเราควรจะทำให้ถูกต้องเสียก่อนที่จะก้าวไปในบันปลาย ก้าวแรกเรายังก้าวผิด ต่อไปเราจะก้าวถูกหรือ

ส. เกื้อกูลกันได้ ทุกคนต้องมีผิดมีถูก เราจะไม่วันถูกตลอดคนเดียว และคนอื่นก็ไม่มีวันจะผิดตลอดเหมือนกัน สิ่งใดที่เราผิด ก็ขอให้คนอื่นช่วยเกื้อกูลแก้ไข คนอื่นผิด ก็ขอให้เราสามารถที่จะอนุเคราะห์เกื้อกูลแก้ไขด้วยกุศลจิตเช่นเดียวกัน

ถ. พระเจ้าพิมพิสารท่านบรรลุปะเป็นพระโสดาบันแล้ว ท่านยังให้อำมาตย์ไปพยายามเสาะแสวงหาหญิง ตั้งขึ้นมาเป็นหญิงงามเมืองในพระนครราชคฤห์ แสดงว่าหญิงงามเมืองที่ตั้งขึ้นมานี้ ไม่ผิดศีล ๕ หรือ

ส. เป็นปัญหาสังคม ทุกกาลสมัย และปัญหาชีวิตตามความเป็นจริงด้วย คนที่ยังมีกิเลสอยู่ ภาย วาจาจะประพฤติเป็นไปอย่างไร ก็ตามกำลังของกิเลส พระอริยเจ้าในยุคใดสมัยใด ท่านเกิดมาร่วมกาลสมัยกับชาวโลกที่จะเป็นไปอย่างไร ท่านก็มีชีวิตดำเนินไปตามที่สะสมมาอย่างนั้น ๆ

สำหรับการที่ว่า จะเป็นการขัดต่อศีล ๕ หรือไม่นั้น ก็ต้องแล้วแต่การวินิจฉัยของแต่ละท่าน ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่มากและยากเรื่องหนึ่งทีเดียว เพราะว่ามันนอกจากจะเป็นเรื่องของกิเลส ก็ยังเป็นปัญหาของชีวิตและสังคมด้วยที่จะแก้ไขกัน แต่ข้อสำคัญ คือทุกท่านที่มีเจตนาที่จะรักษาศีล ๕ ก็ควรที่จะรักษาศีล ๕ ได้

ถ. ผมเป็นฆราวาส เรื่องศีล ๕ ผมก็มีความสนใจ อย่างคนที่มีครอบครัวแล้ว คำว่ารักษาศีล ๕ เรามีการร่วมประเวณีกับภรรยาของเรา จะผิดศีล ๕ ไหม

ส. ไม่ผิดศีล ๕ ศีล ๕ ต่างกับอุโบสถศีล ถ้าอุโบสถศีล อพรหมจริยา เวรมณี แต่ศีล ๕ เป็น กาเมสุมิชฌาจารา เวรมณี ฉะนั้น ศีล ๕ ไม่ผิดแน่นอน

ถ. สมมุติว่า ไม่ใช่ภรรยาที่ถูกต้องตามประเพณี คล้าย ๆ กับหลอกหลวงเขา มา ก็ไม่ผิดหรือ

ส. ไปหลอกหลวงเขา อะไรที่ผิดก็ผิด หลอกหลวงกับบอกอยู่แล้วว่า ไม่สุจริต

ถ. แล้วมาร่วมประเวณี ไม่ผิดศีล ๕ หรือ

ส. ต้องแล้วแต่ความละเอียดของชีวิตแต่ละชีวิตว่า ทำถูกต้องตามประเพณี ก่อนหลังมากน้อยอย่างไร ก็เป็นความวิจิตรของจิต ของเหตุการณ์ ซึ่งผู้ที่ต้องการจะ

รักษาศีล ๕ จะต้องศึกษาว่าศีล ๕ นั้นเป็นอย่างไร จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามศีล ๕ ถ้าไม่ศึกษา ก็ย่อมจะกระทำผิดได้

ถ. ผมมีความเห็นว่า สมรวาสรักษาศีล ๕ ก็ดีแล้ว แต่ขอให้ได้จริง ๆ

ส. แน่นนอน

ถ. ไม่ต้องถึงศีล ๘

ส. แล้วแต่กำลังความสามารถ ถ้าศีล ๘ ก็ยังดี ไม่ได้ ๘ เป็น ๖ เป็น ๗ ก็ยังดี ถ้าไม่ครบ ก็เท่าที่กำลังความสามารถจะประพฤติได้

ถ. ผมสงสัยเรื่องอาหารที่ท่านพระสารีบุตรท่านกล่าวว่า ก่อนอิมลัก ๔ - ๕ คำแล้วดื่ม น้ำ ก็อิมพอดี เรื่องอาหารที่อาจารย์บรรยายมา ผมว่า มีทั้งคุณทั้งโทษ ถ้ากินพอดี ๆ เป็นคุณ ถ้ากินมากไปเป็นโทษ ปัญหาคือว่า ภิกษุท่านเว้นในเวลาวิกาล ซึ่งความหิวเวลาเกิดขึ้นอาจทำให้เป็นโรคได้ เพราะฉะนั้น เวลาท่านฉันอิ่มแล้ว ก็ยังพยายามฉันเข้าไปอีก เพื่อว่าเย็นนี้หรือพรุ่งนี้จะได้ไม่หิว เพราะถ้าหิวก็อาจจะเป็นโรคได้ ตอนเช้าท่านฉันพอดี ๆ ก็สบายอยู่ ถ้าฉันมากไป อิ่มเกินไป ก็อาจจะอึดอัด แต่จะสบายตอนเย็น คือ ท่านไม่หิว ถ้าปากตอนเช้า ไปสบายตอนเย็น หรือว่าสบายตอนเช้า แต่หิวตอนเย็น อย่างไหนดีกว่า

ส. รับประทานน้ำได้ไหม รับประทานมาก ๆ ให้หายหิว และเมื่อชินเข้า ๆ คงจะไม่หิว

ตอนที่ฝึกหัดอบรม ต้องหิวแน่ ๆ แต่ว่าต่อไปก็อาจจะชินขึ้น ๆ หรือว่าท่านที่มีศรัทธามั่นคง ท่านเห็นประโยชน์ที่ท่านจะละเว้น ชัดเกลากิเลส ท่านรู้ว่าฝึกได้ อบรมได้ ท่านก็อาจจะรักษาอุโบสถศีลได้อย่างมั่นคง ก็มีน้อยรายที่จะถึงกับสิ้นชีวิตลงอย่างคนรับจ้างของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี

ถ. เรื่องรับประทานอาหารนี้ ตอนกลางคืนก่อนนอน กลัวว่าพรุ่งนี้จะหิว ก็เลยกินให้อิ่ม แต่พออิ่มแล้ว ไปนอน พรุ่งนี้เช้าตื่นขึ้นมาหิวมาก ถ้าอิ่มมากแล้วจะหิวมาก นี่เป็นความจริง แต่ถ้าตอนเย็นหิว ไปนอน พรุ่งนี้เช้าตื่นขึ้นมาจะไม่หิว เรื่องนี้เป็นอย่างไรไม่รู้ แต่เป็นความจริงที่แปลก

ส. ก็อาจจะเป็นได้ที่ร่างกายหรือกระเพาะอาหารเคยชินกับปริมาณมาก เพราะฉะนั้น ถ้ารับประทานมาก เวลาตื่นขึ้น เคยรับประทานมาก ๆ เมื่อไม่ได้อาหาร ก็หิว แต่ถ้าเป็นผู้ที่ผ่อนการรับประทานน้อยลง ร่างกายหรือกระเพาะอาหารก็ชินต่อการรับประทานน้อย เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะหิว แต่เมื่อชินต่อการที่จะรับประทานน้อย ไม่รับประทานมาก ก็ปรากฏว่า ไม่หิวมากเท่ากับที่ไปพยายามที่จะรับประทานให้มากอยู่เรื่อย ๆ เพราะถ้ายังรับประทานมาก ร่างกายและกระเพาะอาหารก็ต้องชินกับอาหารมาก

ฉะนั้น ระหว่างคนที่รับประทานน้อยจนชิน กับคนที่รับประทานมากจนชิน คนที่รับประทานมากจนชิน ก็ต้องหิวมากกว่า

ถ. มีทางไหนบ้างที่จะอธิบายให้เพื่อนฟัง เพื่อที่จะไม่ให้กลัวผีโดยใช้ขันธ ๕ คราวหลัง ๆ ที่ผมพิจารณาขันธ ๕ เรื่องเห็นคนตาย ผมก็ไม่ค่อยนึกกลัวผี เพื่อน ๆ พออธิบายให้ฟัง เขาขัดทุกอย่างเลย เขาไม่เข้าใจ

ส. ก่อนจะเจริญสติปัฏฐาน ก็คงจะกลัวผีกันทั้งนั้น มีใครบ้างไหมที่ไม่กลัว ความกลัวเป็นสภาพธรรมที่มีจริง กลัวสารพัด เห็นคนหน้าตาตุ ๆ กลัวไหม กลัว

กลัวเป็นสภาพธรรมที่มีจริง และเกิดขึ้นเวลาที่ประสบกับอารมณ์ที่ไม่ใช่ อริยสัจธรรม ไม่ใช่อารมณ์ที่น่าพอใจ เพราะฉะนั้น เวลาที่นึกถึงผี หรือว่าศพก็ตาม ไม่ใช่อารมณ์ที่น่าพอใจ เพราะฉะนั้น ก็เป็นปัจจัยให้เกิดความกลัวขึ้น แต่ถ้าอบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว จะทราบว่า สภาพธรรมที่มีจริง คือ สภาพธรรมที่เป็นนามธรรม กับสภาพธรรมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น แม้ตัวเรา ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เป็นแต่เพียงรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แม้สิ่งอื่นที่เป็นอริยสัจธรรม อารมณ์ที่น่าพอใจ หรืออริยสัจธรรม อารมณ์ที่ไม่น่าพอใจทั้งหมด ก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และกัณฑ์ไป ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ที่ควรจะกลัวเลย เป็นแต่เพียงลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และดับไปเท่านั้นเอง ต้องอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะหายกลัวแน่ ๆ

ถ. ผู้ที่เข้าใจยาก อธิบายเรื่องเหล่านี้ให้เขาฟัง เขาไม่ค่อยรู้เรื่อง จะอธิบายวิธีไหน

ส. วันสองวันจะเข้าใจไม่ได้ จะหายกลัวไม่ได้ เพราะว่าสะสมความกลัวมามากมายเหลือเกิน เพราะฉะนั้น การที่จะให้ค่อย ๆ กลัwn้อยลง จนกระทั่งถึงหายกลัว จะต้องอาศัยกาลเวลาด้วย ต้องมีขันติ ความอดทน ในการที่จะอนุเคราะห์เกื้อกูลคนอื่นให้เกิดความเห็นถูก

เรื่องของการกลัวผี เป็นความกลัวซึ่งเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ตราบใดที่ยังมีการยึดถือในสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล จะมีความกลัวนานาประการทีเดียว นอกจากกลัวผี ยังกลัวอย่างอื่นอีกไหม ก็กลัวทุกอย่างไปหมด กลัวลำบาก กลัวโรคร้ายไข้เจ็บ แม้แต่ในเรื่องของอาหาร กลัวว่าอาหารจะไม่มีพอรับประทานเวลาที่ท่านจะต้องเดินทางไปในที่ทุรกันดารต่าง ๆ หรือแม้ว่ามีอาหารแล้ว ยังกลัวว่าจะไม่อร่อย ก็เป็นเรื่องของความกลัว ตราบใดที่ยังมีการยึดถือในสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล ก็จะต้องมีความกลัวหลายประการ

เพราะฉะนั้น การที่จะละคลายความห่วง ความกังวล ความวิตก และความกลัวในสิ่งต่าง ๆ ได้ จะต้องเป็นเพราะปัญญาที่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติมากขึ้น

มีท่านผู้ฟังที่ถามว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวันนั้น จะละสังโยชน์ได้อย่างไร คือ ท่านทราบความหมายของคำว่า สังโยชน์ ว่าเป็นสภาพธรรมที่ร้อยรัดสัตว์ทั้งหลายให้วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ไม่ให้ออกจากสังสารวัฏฏ์ได้ แต่ท่านไม่เข้าใจว่า การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น จะละสังโยชน์ได้อย่างไร

สังโยชน์นั้นมีหลายอย่าง ซึ่งการที่จะละ ต้องละตามลำดับขั้นด้วย เช่น ละสังโยชน์ คือ ความเห็นผิด ทิฏฐิสังโยชน์ ละสังโยชน์ คือ ความสงสัย วิจิกิจฉา-สังโยชน์ ในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ละสังโยชน์ คือ ความไม่รู้ อวิชชา-สังโยชน์ ในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

การละสังโยชนต้องละเป็นลำดับ ในขณะที่กำลังเห็นเป็นสังโยชน เพราะไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ สงสัยว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล นั่นคืออย่างไร และยังมีความยึดถือสภาพธรรมที่กำลังเห็นนี้ว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลด้วย เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน คือ ระลึกรู้ ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องเปลี่ยน หรือหวังรอคอยขณะอื่น ซึ่งยังไม่มาถึงเลย ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ จะต้องอบรมเจริญปัญญาด้วยการระลึกได้ รู้ว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ คือ การเห็นในขณะนี้ เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา

นี่คือการอบรมเจริญความรู้ที่ละเล็กทีละน้อย จนกว่าสติจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมอื่น ๆ และเห็นชัดว่า เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ต่างประเภท เช่น เวลาที่รู้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอะไร ความรู้นั้นก็จริง แต่ว่าไม่ใช่สภาพธรรมที่เห็น ต้องอาศัยการศึกษา การสำเนียง การสังเกต พร้อมการระลึกรู้ในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จึงจะละสังโยชน คือ ความไม่รู้ในนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏ ความสงสัยในลักษณะของนามธรรมที่ไม่ใช่รูปธรรม และการยึดื่อนามธรรมและรูปธรรมเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ปัญญาที่แท้จริงที่สามารถละกิเลสได้ จะต้องเป็นปัญญาที่สามารถรู้ลักษณะสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะนี้เอง

ถ้าไม่เคยระลึกรู้ลักษณะของความรู้สึกรู้สึก ไม่เคยระลึกรู้ลักษณะของความจำ ไม่เคยระลึกรู้ลักษณะความยินดีบ้าง ความยินร้ายบ้าง ซึ่งมีเป็นปกติธรรมดา ย่อมไม่เกิดปัญญาที่จะรู้แจ้งแทงตลอดในสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้

เพราะฉะนั้น ไม่รอคอย ไม่หวัง ที่จะรู้สภาพธรรมที่ยังไม่ปรากฏ บางคนติดคำว่า ปัจจุบัน เพราะเคยได้ยินได้ฟังมาว่า ปัญญาหรือสติจะต้องรู้อารมณ์ปัจจุบัน นี่คือนั่นที่ได้ยินได้ฟัง เพราะฉะนั้น คอยอารมณ์ปัจจุบัน ทั้งที่สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นปัจจุบัน แต่เมื่อไม่เข้าใจ เพียงแต่ได้ยินได้ฟังมาว่า การอบรมเจริญวิปัสสนานั้น

จะต้องรู้อารมณ์ปัจจุบัน ก็กลายเป็นไปนั่งคอยปัจจุบัน เพราะไม่รู้ว่าปัจจุบันนั้น คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจที่กำลังปรากฏ แต่คนนั้นกลับไปหา ปัจจุบัน เพราะไม่เข้าใจ เมื่อหาไม่เจอ ก็คอย เมื่อไรปัจจุบันจะมาปรากฏ ปัจจุบันอะไรจะมาปรากฏ ในเมื่อกำลังเห็นเดี๋ยวนี้ คือ ปัจจุบัน กำลังได้ยินในขณะนี้ คือ ปัจจุบัน

นี่คือสภาพธรรมตามความเป็นจริง เมื่อปัญญารู้ชัด จึงสามารถที่จะดับกิเลสได้ เป็นลำดับ

สำหรับเรื่องของการยึดมั่นในตัวตน ในสัตว์ ในบุคคล ไม่ว่าจะกำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส คือ กำลังบริโภคอาหาร กำลังรู้โผฏฐัพพะที่กระทบถูกต้อง กำลังคิดนึกเป็นสุข เป็นทุกข์ต่าง ๆ ถ้าสติไม่เกิด จะไม่ทราบเลยว่า มากมายหนาแน่นและเหนียวแน่นเพียงไร แต่ถ้าสติเกิด แม้เพียงในขณะที่รับประทาน อาหาร ก็ยังเห็นกิเลสมากมาย

อยากรับประทานอะไรบ้างหรือเปล่าในวันหนึ่ง ๆ เข้า เทียง บ่าย เย็น นี่ก่อนจะรับประทาน แม้ขณะที่กำลังรับประทาน คือ กำลังบริโภคอยู่ ความพอใจในรสอาหารแต่ละคำที่บริโภคไป ก็แสดงถึงกิเลสที่สะสมมามากมายเหลือเกิน หนาแน่น เหลือเกิน ละยากเหลือเกิน

๕๓๖

คามิกะ อาจารย์พูดถึงคำว่า ปัจจุบัน ผมอยากจะอธิบายศัพท์ให้ฟัง ในฐานะที่ผมเรียนมาทางศัพท์บาลี

อย่างคำว่า ปัจจุบัน แปลตามศัพท์ แปลว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเรียกว่า ปัจจุบัน

เหมือนอีกคำหนึ่ง ทิฏฐธัมมเวทนี พระอริยเจ้าเข้าสมาบัติ สัญญาเวทิตนโรธ แล้วออกจากสมาบัติ ไปโปรดใครต่อใคร เมื่อใครทำบุญแก่ท่าน จะได้รับเป็นทิฏฐธัมม

ทิฏฐิ แปลว่า เห็น ทิฏฐธัมม หมายถึง สิ่งที่เห็น ถ้าจะแปลให้ตรง อะไรที่เราได้รับทันตาเห็น เรียกว่า ทิฏฐธัมม คือ ได้รับผลทันตาเห็น ไม่ใช่โลกหน้า โลกไหนๆ

อดีต หมายความว่า สิ่งล่วงไปแล้ว ปัจจุบัน หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า อนาคต หมายความว่า อะไรที่ยังไม่มาถึง เรียกว่า อนาคต

ส. ขอบพระคุณท่านผู้ฟัง ที่ได้กรุณาให้ความหมายในพยัญชนะของคำว่า ปัจจุบัน

สำหรับเรื่องของการติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ถ้าทุกท่านจะพิจารณาแต่ละทาง จะเห็นว่ามากเหลือเกิน ทางตา รูปทั้งหลายก็เป็นที่ตั้งของความยินดี ของการยึดถือว่าเป็นเรา หรือว่าของเรา มีความยินดีในรูปร่างกาย ในวัตถุสิ่งของต่าง ๆ มากมายทีเดียว ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น คือ รสอาหารที่บริโภค กลัวว่าจะรับประทานอาหารไม่อร่อย กลัวไหม หรือว่าไม่อร่อยก็ไม่ใช่ไร ตามความเป็นจริง จะรู้แน่นอนเวลาที่กำลังจะรับประทาน

จะรับประทานอะไร ก็ต้องนึกถึงสิ่งที่อร่อยก่อน ในขณะที่ได้อาหารมาอยู่เฉพาะหน้าแล้วก็ตาม ก็ยังต้องชิม ต้องลิ้มดูว่า เป็นรสที่พอใจแล้วหรือยัง ถ้าเป็นรสที่ยังไม่พอใจ ก็มีการปรุง การเติม เพื่อให้ได้รสที่พอใจ

นี่คือการห่วง การกังวล การติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ซึ่งมีมาก และปัญญาเท่านั้นที่สามารถจะดับกิเลสได้จริงเป็นสมุจเฉตตามลำดับขั้น

สำหรับปัจจัยที่จะทำให้มีความพอใจในการบริโภคอาหาร ก็มีหลายอย่าง เพราะว่าถึงแม้บางครั้งจะเป็นอาหารที่ประณีต มีรสอร่อย แต่ถ้าจิตใจของท่านกำลังเป็นทุกข์เศร้าโศก ก็ไม่สามารถที่จะบริโภคอาหารนั้นได้ เพราะฉะนั้น สภาพธรรมแต่ ละอย่างก็มีความวิจิตรที่จะเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยทั้งสิ้น

ข้อความใน ขุททกนิกาย จตุกกนิบาตชาดก เกสวชาดก มีว่า

ความคุ้นเคยเป็นรสอันยอดเยี่ยม

นารทอำมาตย์ถามว่า

เป็นอย่างไรรนอ เกสวดาบสผู้ควรบูชาของข้าพเจ้าทั้งหลาย จึงละความเป็น พระเจ้าพาราณสีผู้เป็นจอมมนุษย์ ซึ่งสามารถให้สำเร็จประสงค์ทุกอย่างทุกประการ แล้วมายืนดื้ออยู่ในอาศรมของกัปปดาบส

เกสวดาบสกล่าวตอบว่า

ดูกร นารทอำมาตย์ หมู่ม้าอันน่ารักนรมย์ใจมีอยู่ ถ้อยคำของกัปปดาบส เป็น สุภาสิต ไพเราะ น่ารักนรมย์ใจ ยังอาตมาให้นินดี

นารทอำมาตย์ถามว่า

พระคุณเจ้าบริโภคข้าวสุกสาลีที่ปรุงด้วยเนื้อสะอาด ใส่น้ำพริกและลูกเดี๋ยย อันหารสมิได้เลย จึงทำให้พระคุณเจ้ายินดีได้เล่า

เกสวดาบสกล่าวตอบว่า

ของบริโภคจะดีหรือไม่ดีก็ตาม จะน้อยหรือมากก็ตาม บุคคลใดคุ้นเคยกันแล้ว จะพึงบริโภค ณ ที่ใด การบริโภค ณ ที่นั้นแหละดี เพราะรสทั้งหลายมีความคุ้นเคยกัน เป็นยอดเยี่ยม

จบ เกสวชาดกที่ ๖

เป็นความจริงไหม สภาพธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นเป็นไปเพราะเหตุปัจจัยจริง ๆ แม้ว่าอาหารจะประณีต แต่ว่าอาจจะไม่เป็นปัจจัยให้เกิดโสมนัสเวทนาได้ แต่ว่าถึงแม้

อาหารจะไม่ประณีต แต่บางวันท่านอาจจะรู้สึกว่ามีรสอร่อยเป็นพิเศษ ถ้าได้บริโภคกับผู้ที่คุ้นเคยสนิทสนมกัน

เพราะฉะนั้น ขอให้พิจารณาดูว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาเลย ระหว่างการที่จะต้องเลือกไปบริโภคกับผู้ที่ไม่คุ้นเคย กับการบริโภคกับผู้ที่ถูกอหยาตัยคุ้นเคยกัน แม้ว่าอาหารจะไม่ประณีต ท่านลองพิจารณาดูว่าท่านจะเลือก หรือว่าจะยินดีพอใจอย่างไหนมากกว่ากัน

นี่เป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แต่ว่าท่านก็บริโภคมามาก อาหารก็ประณีตมากมาย ถ้าจะนับก็ไม่ถ้วน และที่จะเป็นอาหารที่ประณีตต่อไป ก็คงจะอีกมากมายทีเดียว แต่อาหารเหล่านั้น ก็จะเป็นปัจจัยให้เกิดความยินดีพอใจเพียงชั่วขณะที่กระทบกับลิ้น เวลาที่ผ่านลิ้นไปสู่ลำคอ หรือว่าไปสู่ลำไส้ กระเพาะอาหาร รสทั้งหลายก็ไม่ปรากฏเลย

เพราะฉะนั้น ถ้าจะพิจารณาตามความเป็นจริง ที่ท่านมีความยินดีพอใจติดในรสอาหารอย่างมากมาย ก็ชั่วขณะสั้น ๆ ที่ปรากฏในขณะที่กระทบลิ้นเท่านั้นเองและก็หมดไป ไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้นานเลย แต่ก็เป็นที่ตั้งของความติด ความยินดี แต่สำหรับท่านที่ได้อบรมเจริญปัญญา ท่านย่อมสามารถที่จะเปรียบเทียบได้ว่า รสที่ปรากฏที่ลิ้น ชั่วขณะที่ชีวหาวิญญูณรู้รสนั้น เป็นแต่เพียงสิ่งที่ไม่เที่ยง ไม่เป็นสาระ ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้หมดความกระหาย ความร่ำร้อน ความทุกข์ต่าง ๆ ซึ่งถ้าปัญญาไม่เกิดขึ้นรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง จะลิ้มรสที่ประณีตสักเท่าไรก็ไม่พอแก่ความต้องการ ก็ยังคงปรารถนาที่จะลิ้มรสที่ประณีตนั้นต่อไปอีก ไม่มีวันหยุด ไม่มีวันหมดสิ้น

เพราะฉะนั้น รสที่ประเสริฐสุดที่จะดับความกระหายในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะทั้งปวง ต้องเป็นรสของพระธรรม สำหรับผู้ที่ได้ศึกษาเข้าใจประพฤติปฏิบัติตามจนสามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

ใน **ขุททหนิกาย เถรคาถา เอกนิบาต วรรคที่ ๑๐ ปริปัญณกเถรคาถา** ท่านพระเถระกล่าวว่

สุภาสิตสรรเสริญรสพระธรรม

สุภาโกชนมีรสตั้งร้อย ที่เราบริโภคในวันนี้ ก็ไม่เหมือนอมตะที่เราได้บริโภคพระธรรม ที่พระพุทธเจ้าผู้โคดมทรงเห็นซึ่งธรรมหาประมาณมิได้ ทรงแสดงไว้แล้ว

เทียบกันไม่ได้เลย ระหว่างรสอาหารกับรสพระธรรม โดยเฉพาะรสของอมตธรรม คือ ธรรมที่ดับกิเลสเป็นสมุจเฉต แต่ว่าผู้ที่เห็นรสพระธรรมว่า เลิศกว่ารสทั้งปวง ก็ต้องเป็นผู้ที่ฟังธรรม และพิจารณา เข้าใจ ชาบซึ่ง ปฏิบัติตาม และรู้ตามว่า สภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเป็นความจริงอย่างนั้น ๆ

เพราะฉะนั้น การฟังมีประโยชน์มาก ที่จะทำให้น่าฟังได้พิจารณาสภาพธรรมที่ปรากฏให้ละเอียดขึ้น ลึกยิ่งขึ้น เพื่อการปฏิบัติจะได้ถูกต้องขึ้น รู้ความละเอียดของธรรมชัดเจนนยิ่งขึ้น จนกระทั่งเป็นปัญญาที่ประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

ขอกล่าวถึงการเปรียบเทียบรสของพระธรรม สำหรับผู้ที่ได้ประจักษ์ในคุณค่าของรสพระธรรมแล้ว ใน **อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต จตุตถปัณณาสก์ พรหมมณวรรคที่ ๕ การณปาฬีสสูตร** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี สมัยนั้น การณปาฬีพรหมณใช้คนให้ทำการงานของเจ้าลิจฉวีอยู่ ได้เห็นปิงคิยานีพรหมณเดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้ถามว่า

อ้อ ท่านปิงคิยานีมาจากไหนแต่ยังวัน

ปิงคิยานีพรหมณตอบว่า

ข้าพเจ้ามาจากสำนักพระสมณโคดม ฯ

การณปาฬีพรหมณถามว่า

ท่านปิงคิยานี ย่อมเข้าใจพระปริชา (ความฉลาดด้วยปัญญา) ของพระสมณโคดมว่า เห็นจะเป็นบัณฑิตนั้นอย่างไร ฯ

ปิงคิยานีพรหมณตอบว่า

ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าคือใคร และเป็นอะไร จึงจักรู้พระปรีชาของพระสมณโคดม ผู้ใดพึงรู้พระปรีชาของพระสมณโคดม แม้ผู้นั้น พึงเป็นเช่นกับพระสมณโคดม นั้นแน่นอน ๕

การณปาลีพราหมณ์ถามว่า

ได้ยินว่า ท่านปิงคยานีสรรเสริญพระสมณโคดมยิ่งนัก ๕

ปิงคยานีพราหมณ์ตอบว่า

ข้าพเจ้าคือใคร และเป็นอะไร จึงจักสรรเสริญพระสมณโคดม และท่านพระสมณโคดมพระองค์นั้น อันเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายสรรเสริญแล้ว ๆ ว่า เป็นผู้ประเสริฐที่สุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ๕

การณปาลีพราหมณ์ถามว่า

ก็ท่านปิงคยานีเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงเลื่อมใสยิ่งนักในพระสมณโคดม อย่างนี้ ๕

ปิงคยานีพราหมณ์ตอบว่า

ท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษผู้เฒ่าในรสอันเลิศแล้ว ย่อมไม่ปรารถนารสที่เลวเหล่านี้ ฉนฺได บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นโดยลักษณะใด ๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัปภูตธรรม ย่อมไม่ปรารถนาว่าทะของสมณะเป็นอันมากเหล่านี้ โดยลักษณะนั้น ๆ ฉนฺได

เปรียบเหมือนบุรุษผู้ถูกความหิวและความอ่อนเพลียครอบงำ พึงได้รวงผึ้ง เขาพึงลิ้มรสโดยลักษณะใด ๆ ก็ย่อมได้รสดีอันไม่เจือ ฉนฺได บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นโดยลักษณะใด ๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัปภูตธรรม ย่อมได้ความดีใจ ย่อมได้ความเลื่อมใสแห่งใจ โดยลักษณะนั้น ๆ ฉนฺได

เปรียบเหมือนบุรุษ พึงได้ไม้จันทน์แห่งจันทน์เหลืองหรือจันทน์แดง พึงสูดกลิ่นจากที่ใด ๆ เช่น จากราก จากลำต้น หรือจากยอด ก็ย่อมได้กลิ่นหอมดี กลิ่นแท้ ฉนฺได บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นโดยลักษณะใด ๆ คือ โดยสุตตะ

โดยเคຍะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัฏฐตธรรม ก็ย่อมได้ความปราโมทย์ ย่อมได้
โสมนัส โดยลักษณะนั้น ฉะนั้น

เปรียบเหมือนบุรุษผู้อาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก นายแพทย์ผู้ฉลาดพึงบำบัด
อาพาธของเขาโดยเร็ว ฉันทใด บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคตมพระองค์นั้นโดย
ลักษณะใด ๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคຍะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัฏฐตธรรม ความ
โศก ความรำไร ความทุกข์ ความโสมนัส และความคับแค้นใจของเขา ย่อมหมดไป
โดยลักษณะนั้น ๆ ฉะนั้น

เปรียบเหมือนสระน้ำมีน้ำใสน่าเพลินใจ น้ำเย็น น้ำขาว มีท่าราบเรียบ น้ำ
รื่นรมย์ บุรุษผู้ร้อนเพราะแดด ถูกแดดเผา เหน็ดเหนื่อย หิว กระจาย เดินมาถึง
เขาลงไปในสระน้ำนั้น อาบ ดื่ม พึงระงับความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย
และความร่ำร้อนทั้งปวง ฉันทใด บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคตมพระองค์นั้นโดย
ลักษณะใด ๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคຍะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัฏฐตธรรม ความ
กระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย และความร่ำร้อนทั้งปวงของเขา ก็ย่อมระงับไป
โดยลักษณะนั้น ๆ ฉะนั้น ฯ

เมื่อปึงคิยานีพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว การณปาตีพราหมณ์ลุกจากที่นั่ง ห่ม
ผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง คูกเข้าข้างขวา ลงบนแผ่นดิน ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระ
ภาคประทับอยู่ เปล่งอุทานสามครั้งว่า

ขอความนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ขอความนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอความ
นอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แล้วกล่าวต่อไปว่า

ท่านปึงคิยานี ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านปึงคิยานี ภาสิตของท่าน
แจ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านปึงคิยานีประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคล
หงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วย
หวังว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น

ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตมพระองค์นั้น กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า
เป็นสรณะ ขอท่านปึงคิยานี้จงจำข้าพเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิม
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบ สูตรที่ ๔

ท่านผู้ฟังได้ฟังพระพุทธพจน์อย่างที่ท่านปึงคิยานี้พราหมณ์ได้กล่าวแล้ว คือ
โดยสูตระบ้าง โดยเคยยะบ้าง ไวยากรณ์บ้าง อภิปุทธธรรมบ้าง ซึ่งก็จะขอกล่าวถึง
ลักษณะของพระพุทธพจน์ ๙ อย่าง ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในพระไตรปิฎก คือ

๑. **สูตระ** ได้แก่ ภิกขุวิภังค์และภิกขุณีวิภังค์ นิทเทส ชันธกะ ซึ่งได้แก่
มหาวรรค จุลวรรค และปริวาระ คือ วินัยภาคผนวก มงคลสูตร รัตนสูตร ใน
สูตรตนิบาต และคำสอนของพระตถาคตที่ชื่อว่า สูตร แม้อื่น ฟังทราบว่าเป็น สูตระ

๒. **เคยยะ** ได้แก่ สูตรที่มีคาถาทั้งหมด โดยเฉพาะเจาะจง คือ สคาถวรรค
ใน สังยุตตนิกาย

๓. **ไวยากรณ์** ได้แก่ อภิธรรมปิฎก แม้ทั้งจบและพระสูตรที่ไม่มีคาถา และ
พระพุทธพจน์อื่นที่ไม่ได้สงเคราะห์ด้วยองค์ ๘ เป็นไวยากรณ์

๔. **คาถา** ได้แก่ ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา และคาถาล้วนที่ไม่มีชื่อว่า
สูตร ใน สูตรตนิบาต

๕. **อุทาน** ได้แก่ พระสูตร ๘๒ สูตรที่ประกอบด้วยคาถา สำเร็จด้วยญาณ
สหระคตด้วยโสมนัสสเวทนา

ใน สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาที่มกนิยาย ได้กล่าวไว้ว่า มีอุทาน ๘๒ สูตร แต่ใน
ขุททกนิยาย คัมภีร์อุทานนั้น มีพระสูตร ๘๐ สูตร

๖. **อิติวุตตกะ** ได้แก่ พระสูตร ๑๑๐ สูตร ที่เป็นไปโดยอาทิวา วุตตัม เหตุ
ภควตา

๗. **ชาดก** ได้แก่ ชาดก ๕๕๐ มี อปฺปนณกชาดก เป็นต้น

๘. **อปัฏตธรรม** ได้แก่ พระสูตรที่ประกอบด้วยอัจฉริยอปัฏตธรรมทั้งหมด ที่เป็นไปโดยนัยมีอาทิว่า *ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อัจฉริยอปัฏตธรรม ๔ ประการย่อมมีในท่านพระอานนท์*

๙. **เวทลล** ได้แก่ พระสูตรที่ถูกถาม ได้ญาณและปิติแม้ทั้งหมด มี *จูฬเวทลลสูตร มหาเวทลลสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร สักกปัญหสูตร สังขารภาชนียสูตร และมหาปุณณมสูตร เป็นต้น*

เป็นพระพุทธรูปลักษณะ ๙ อย่าง ที่ปรากฏทั่วไปในพระไตรปิฎก

๕๓๗

คามิกะ อย่างอาจารย์ว่าก็จะแจ้งดี แต่ว่าผมเรียนแปลมา เคยยะ เป็นทำนองคล้าย ๆ เพลง ส่วนชาตก คือ ชาตกะ แปลว่า แสดงถึงจารีตประเพณีที่พระพุทธเจ้าเกิดมาแล้ว

ส. คือ ในอดีตชาติ จารีตประเพณีที่ได้ทรงประพฤติมาแล้ว

สำหรับเรื่องของความหิว หรือความทุกข์ต่าง ๆ ของผู้ที่จะต้องมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเพราะไม่รู้ความจริง จึงทำให้เป็นผู้ที่กระวนกระวายด้วยไฟ คือ ราคะ ความอยาก ความปรารถนา ความต้องการในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจุพพะ

ข้อความตอนหนึ่งใน **คาถาธรรมบท สุขวรรคที่ ๑๕ ข้อ ๒๕** มีว่า

ไฟเสมอด้วยราคะไม่มี โทษเสมอด้วยโทสะไม่มี ทุกข์เช่นด้วยขันธไม่มี

จริงไหม ท่านเห็นความกระวนกระวายที่ไม่จบสิ้นไหม เมื่อไรจะจบสักที ลองคิดดู วันนี้อะไรได้อะไร พรุ่งนี้จะหมดความอยากได้ไหม ก็ยังมีความอยากได้ต่อไปอีกเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่ภพ ก็ชาติก็ตาม

และไม่ว่าจะป็นรูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ก็ไม่เป็นไปตามความต้องการ เพราะเหตุว่าเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป ไม่ได้ปรารถนาให้เวทนาขันธอย่างนี้เกิดเลย แต่เวทนาขันธอย่างนี้ก็เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุปัจจัยและก็ดับไป ไม่ปรารถนาที่จะให้สุขเวทนาดับไปเลย แต่สุขเวทนาที่เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัยก็ดับไป เพราะฉะนั้น ทุกข์เช่นด้วยขันธไม่มี

สุขยิ่งกว่าความสงบไม่มี

เพียงชั่วครู่หนึ่งเดียว ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะเห็นความต่างกันได้จริง ๆ ว่า ขณะที่เต็มไปด้วยกิเลสนี้หนัก ไม่สงบเลย แต่ขณะที่กิเลสเหล่านั้นปราศไป

ผ่านไป ขณะนั้นก็ถึงความสงบชั่วครั้งชั่วคราว เพราะฉะนั้น ถ้าสามารถที่จะดับกิเลสได้ทั้งหมด สุขยิ่งกว่าความสงบไม่มี

ข้อความต่อไป

ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง

เคยหิวไหม ถ้าหิวมาก ๆ ก็เป็นโรคอย่างยิ่ง

สังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง บัณฑิตทราบเนื้อความนี้ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน

คามิกะ คำว่า โรค แปลว่า เสียดแทง หิวก็เสียดแทงท้อง โรค แปลตามศัพท์ว่า การเสียดแทง

สุ. ข้อความต่อไปมีว่า

บัณฑิตทราบเนื้อความนี้ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน เพราะนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ลากทั้งหลายมีความไม่มีโรคเป็นอย่างยิ่ง ทรัพย์มีความสันโดษเป็นอย่างยิ่ง ญาติทั้งหลายมีความคุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

เท่าไรก็ไม่พอ นั้นชื่อว่า ไม่พอย่อยไป แต่ถ้าเท่าไรก็พอ คือ แล้วแต่เท่าที่มีอยู่นั้นก็พอแล้ว ทรัพย์จึงมีความสันโดษเป็นอย่างยิ่ง

ญาติทั้งหลายมีความคุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง

ถึงแม้ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง แต่ไม่คุ้นเคยกันเลย กับบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ญาติ แต่คุ้นเคยกันมาก โดยความหมายจริง ๆ แล้ว ญาติทั้งหลายที่จะชื่อว่า ญาติ เพราะมีความคุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง

นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บุคคลผู้ปฏิบัติในธรรม เมื่อได้มรรค ได้มรรคอันเกิดแต่วิเวก และระงับความสงบแล้ว ย่อมไม่มีความกระวนกระวาย ไม่มีบาป การเห็นพระอริยเจ้าทั้งหลายเป็นความดี การอยู่ร่วมกับพระอริยเจ้าเหล่านั้น เป็นสุขทุกเมื่อ

บุคคลพึงเป็นผู้มีความสุขเป็นนิตย์ได้ เพราะการไม่เห็นคนพาลทั้งหลาย ด้วยว่าบุคคลผู้สมคบกับคนพาลเที่ยวไป ย่อมเศร้าโศกสิ้นกาลนาน การอยู่ร่วมกับคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ เหมือนการอยู่ร่วมกับศัตรู

ส่วนนักปราชญ์มีการอยู่ร่วมเป็นสุข เหมือนสมาคมแห่งญาติ เพราะเหตุนี้แล บุคคลพึงคบบุคคลนั้น ผู้เป็นนักปราชญ์ มีปัญญา เป็นพหูสูตร มีปกตินำธุระไป มีวัตร เป็นพระอริยะ เป็นสัปบุรุษ ผู้มีปัญญาดีเช่นนั้น เหมือนพระจันทร์ครอบครองแห่งนักษัตร ฉะนั้น ๆ

เป็นชีวิตประจำวันหรือเปล่า ที่พระผู้มีพระภาคทรงเห็นประโยชน์และโทษ แม้ของการคบหาสมาคม เพราะถ้าท่านได้คบหาผู้ที่เป็นบัณฑิต ท่านย่อมมีปัญญาเจริญขึ้น แต่ถ้าท่าน สมคบกับคนพาลเที่ยวไป ย่อมเศร้าโศกสิ้นกาลนานการอยู่ร่วมกับคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ เหมือนการอยู่ร่วมกับศัตรู

เพราะฉะนั้น ที่จะทราบว่าจะธรรมใดเป็นประโยชน์ ก็เปรียบเสมือนกับบัณฑิต และธรรมที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล ไม่ทำให้รู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ นั่นก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย นอกจากจะทำให้ท่านเกิดความเห็นผิด ไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ ฉะนั้น ก็ย่อมจะเศร้าโศกตลอดไปเรื่อย ๆ

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า ไฟเสมอด้วยราคะไม่มี ตามที่ศึกษามา ฟังแล้วก็เห็นด้วย แต่ในชีวิตประจำวัน เวลาราคะเกิดขึ้น สมมุติว่า ได้สิ่งของที่พอใจ ก็เกิดเกิดโสมนัส ไม่รู้สึกว่าเป็นทุกข์หรือร้อนอะไรเลย แต่ถ้าเป็นไฟจริง ๆ เจอเข้าก็ร้อนทุกข์แบบนี้เห็นชัด แต่เวลาที่ราคะเกิดขึ้น ที่จะรู้สึกร้อน ก็ไม่รู้สึกเลย กลับเกิดความพอใจ เกิดสุขเวทนา เพราะฉะนั้น ความร้อนในราคะ ในชีวิตประจำวันนี้มองไม่เห็นเลย

สุ. ไม่เห็น เพราะไม่ได้ระลึกถึงลักษณะสภาพของความพอใจนั้นว่า มีสิ้นสุดไหม แน่ใจหรือว่าจะหมดสิ้นความพอใจเพียงขณะที่ได้รับสิ่งที่พอใจนั้นแล้ว เพราะว่าเมื่อได้รับสิ่งที่พอใจแล้ว ก็ไม่ได้ทำให้ความพอใจนั้นหมดสิ้นไป ยังปรารถนาสิ่งอื่นต่อไป ไม่มีวันจบ มีแต่ความปรารถนาอยู่เรื่อย ๆ เห็นโทษหรือยัง หรือว่ายัง

สบาย เพราะพอใจ แต่ว่าความพอใจนั้นก็ไม่เที่ยง ไม่ได้หมดยุติเพียงแค่นั้น แต่เป็นปัจจัยที่จะให้พอใจในสิ่งอื่นต่อไปอีก เพราะว่าขณะที่กำลังพอใจนั้น ก็สะสมความพอใจนั้นไว้ เป็นพืชเชื้อที่จะให้เกิดความพอใจในสิ่งอื่นต่อไปอีกเรื่อย ๆ ทุกภพทุกชาติ ไม่มีวันหยุด ไม่มีวันหมดสิ้นความพอใจได้ ถ้าตราบไถยังคงมีความพอใจอยู่ ก็ยังจะต้องพอใจไปเรื่อย ๆ

พอที่จะเห็นโทษแมลง ๆ ไหม ถึงแม้ว่าจะไม่ชัดเจน แต่ก็เห็นได้ว่า ความพอใจนี้ไม่มีวันจบ ยังจะเป็นพืชเชื้อให้เกิดความพอใจในสิ่งอื่นต่อไปอีกเรื่อย ๆ คิดหรือว่า พอใจในชาตินี้แล้วจะจบสิ้นเพียงชาตินี้ เมื่อเกิดมาอีก จะไม่มีความพอใจอีก เป็นไปได้ไหม มีแต่ว่า จะพอใจสิ่งอื่นต่อไปอีกเรื่อย ๆ ไม่มีวันจบ

ต้องเห็นตามความเป็นจริง จึงจะอบรมเจริญปัญญาที่จะละคลายกิเลสดับกิเลสได้ ถ้าขณะนั้น สติไม่เกิด ไม่รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ก็ไม่เห็นโทษแล้ว เพราะเหตุว่า ไม่ได้รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยในขณะนั้นตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมลักษณะหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป มีการเห็น มีการได้ยิน มีการคิด มีสภาพธรรมอื่นเกิดต่อปรากฏแล้ว ความพอใจชั่วคราวนั้นก็ไม่เที่ยง เล็กน้อยเหลือเกิน เกิดขึ้นปรากฏและก็หมดไปแล้วด้วย เพราะฉะนั้น ต้องอาศัยสติที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริงจึงจะเห็นโทษ ตั้งแต่การหลงยึดถือความพอใจนั้นเป็นตัวตน

เรื่องของการดับกิเลสเป็นเรื่องของปัญญา ที่รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ไม่ใช่เพียงอาการปรากฏภายนอก แล้วก็มีสันนิษฐานกันไปว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีกิเลสอยู่ หรือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่ดับกิเลสหมด เพราะเหตุว่าเรื่องของการรู้สภาพธรรม ไม่ใช่เป็นอาการที่ปรากฏภายนอก

ขอกล่าวถึง **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อุทฺยสูตรที่ ๒** ซึ่งในครั้งนั้น แม้พระผู้มีพระภาคเองก็ยังมีบุคคลที่เข้าใจผิดคิดว่า พระองค์เป็นผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ข้อความในอุทฺยสูตรที่ ๒ มีว่า

สาวตถีนันทาน ฯ

ครั้งนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของอุทัยพราหมณ์ ฯ

ลำดับนั้น อุทัยพราหมณ์เอาข้าวใส่บาตรถวายพระผู้มีพระภาคจนเต็ม ฯ

แม้ครั้งที่ ๒ ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของอุทัยพราหมณ์ ฯ

ลำดับนั้น อุทัยพราหมณ์เอาข้าวใส่บาตรถวายพระผู้มีพระภาคจนเต็ม ฯ

แม้ครั้งที่ ๓ เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของอุทัยพราหมณ์

ลำดับนั้นอุทัยพราหมณ์เอาข้าวใส่บาตรถวายพระผู้มีพระภาคจนเต็ม แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

พระสมณโคดมนี้ ติดในรส (ติดใจในอาหาร) จึงเสด็จมาบ่อย ๆ ฯ

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเป็นคาถาว่า

กสิกรย่อมหวานพีชบ่อย ๆ ฝนย่อมตกบ่อย ๆ ชาวนาย่อมไถนาบ่อย ๆ แวน
แคว้นย่อมบริบูรณ์ด้วยธัญชาติบ่อย ๆ ยาจกย่อมขอบ่อย ๆ ทานบดีก็ให้บ่อย ๆ
ทานบดีให้บ่อย ๆ แล้ว ก็เข้าถึงสวรรค์บ่อย ๆ ผู้ต้องการน้ำนมย่อมมีรดนมบ่อย ๆ
ลูกโคย่อมเข้าหาแม่โคบ่อย ๆ บุคคลย่อมลำบากและดิ้นรนบ่อย ๆ คนเขลาย่อมเข้าถึง
ครรรภ์บ่อย ๆ สัตว์ย่อมเกิดและตายบ่อย ๆ บุคคลทั้งหลายย่อมนำซากศพไปป่าช้า
บ่อย ๆ ส่วนผู้มีปัญญาถึงจะเกิดบ่อย ๆ ก็เพื่อได้มรรคแล้วไม่เกิดอีก ดังนี้ ฯ

ท่านผู้ฟังอาจจะเห็นว่า เป็นข้อความธรรมดา แต่นี้เป็นพระคาถาที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับอุทัยพราหมณ์ ทรงชี้ให้เห็นประโยชน์ของการอบรมเจริญกุศลบ่อย ๆ แม้แต่การที่พระองค์เสด็จไปปรับภตตาหารบิณฑบาตจากอุทัยพราหมณ์ ครั้งที่ ๑ - ๒ - ๓ จนเป็นเหตุให้อุทัยพราหมณ์เข้าใจผิดคิดว่า พระผู้มีพระภาคนั้น เป็นผู้ที่ติดใจในรสอาหาร แต่ความจริงไม่ใช่

เพราะฉะนั้น การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดอาจจะเอื้อเฟื้อ อย่างเช่น พระภิกษุท่านอาจจะรับบิณฑบาตจากบ้านหรือตระกูลหนึ่งตระกูลใด ก็เพราะว่า ทานบดีให้

บ่อย ๆ แล้ว ก็เข้าถึงสวรรค์บ่อย ๆ เป็นเรื่องที่ทรงอนุเคราะห์ ทรงเกื้อกูลให้เห็นประโยชน์ของการเจริญกุศลบ่อย ๆ แม้แต่การที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

บุคคลย่อมลำบากและดิ้นรนบ่อย ๆ

นี่ก็เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ถ้าพิจารณาก็จะเห็นว่า ไม่ใช่คนอื่น ตัวท่านเองดิ้นรนและลำบากบ่อย ๆ

คนเขลาย่อมเข้าถึงกรรมบ่อย ๆ สัตว์ย่อมเกิดและตายบ่อย ๆ

ท่านยังจะต้องเกิดอีก ตายอีก บ่อยเท่าไรไม่ทราบ

บุคคลทั้งหลายยอมนำซากศพไปป่าช้าบ่อย ๆ

ทุกวันต้องมีใช้ไหม ตามวัด ไม่ว่าญาติใคร มิตรสหายใคร ก็จะต้องนำซากศพไปป่าช้าบ่อย ๆ

ส่วนผู้มีปัญญา ถึงจะเกิดบ่อย ๆ ก็เพื่อได้มรรคแล้วไม่เกิดอีก ดังนี้

ก็ต้องสะสมอบรมไปในการเจริญกุศลทุกประการ ในเรื่องของทาน ในการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไป

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อุทัยพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหนายาสนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า คนที่มีจักขุจกมอมเห็นรูปได้

ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระองค์ทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ท่านผู้ฟัง ฟังดูแล้วรู้สึกคล้าย ๆ กันว่า เป็นแบบฉบับของการที่จะสรรเสริญ
พระรัตนตรัยของอุบาสกผู้เห็นประโยชน์ของธรรม คือ ทุกท่านก็กล่าวอย่างนี้ และ
ทุกสูตรเหมือนกันทีเดียว

๕๓๘

ณ. พราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ ผมเดาว่าพราหมณ์คนนี้น่าจะได้บรรลुकุณธรรมอันใดอันหนึ่ง และที่พราหมณ์ทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระสมณโคดมติดในรสอาหาร ผมเข้าใจว่า ขณะนั้นจิตของพราหมณ์คงจะเป็นความตระหนี่ คือ ทุกวันนี้มีบุคคลแบบนี้ ศรัทธาของคนมีจำกัด ไปวันแรกก็ถวายอย่างนอบน้อม อย่างเต็มใจ ไปวันที่ ๒ ชักจะมาบ่นๆ เสียแล้ว ชักจะไม่ค่อยชอบหน้า เหตุการณ์อย่างนี้ปรากฏกับครอบครัวของผมเอง

ก่อนเข้าพรรษา หน้าบ้านผมมีพระ บางทีก็รูปหนึ่ง บางทีก็ ๒ รูป ผมมักจะให้แม่ใส่บาตรด้วยนม ไก่เช้าพรรษา พระก็มาก บางวันมา ๕ - ๖ รูป พอพระเดินมาผมก็บอกแม่ว่า พระมาแล้ว ท่านก็ใส่ สัก ๒ - ๓ วัน ท่านบอกว่า เอ พระนี้รู้ว่าที่นี้มีการใส่บาตร เลยมาบ่นๆ ผมคิดจะแนะนำท่านก็บอกว่า มาบ่น มามาก็ดีแล้ว แม่ก็บอกว่า รู้ว่าเราใส่ก็มาเรื่อย ๆ ถ้าเช่นนั้นก็ต้องใส่ไปเรื่อย ๆ ผมก็ว่า มาเรื่อย ๆ ก็ดี ผมอยากจะใส่มากกว่านั้นอีก อยากจะใส่วันละ ๙ รูป แต่ก็มาไม่ครบ จะเสียดายไปทำไม ในลักษณะนี้ผมคิดว่า ศรัทธาของคนมีจำกัด ที่พราหมณ์พูดว่า พระผู้มีพระภาคมาบ่นๆ พอวันที่ ๓ ศรัทธาของท่านอาจจะหมดแล้ว

สุ. เป็นความจริง ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ตรงต่อตัวเอง จะทราบได้ว่า จิตใจของแต่ละคน แม้แต่ของท่านเอง ในแต่ละวันก็วิจิตรไปต่าง ๆ บางครั้งก็มีศรัทธา แต่พอเห็นมาก ๆ ศรัทธาถอย หรือว่าจะเสื่อมศรัทธาไปเสียแล้ว

เพราะฉะนั้น พระสูตรนี้จึงถือฤกษ์ให้เห็นประโยชน์ของการเจริญกุศลว่า ผู้ที่ให้บ่นๆ ย่อมเข้าถึงสวรรค์บ่นๆ

ให้วันหนึ่ง จะถึงสวรรค์ก็ครั้งไม่ทราบ ให้อีกวันหนึ่ง จะเข้าถึงสวรรค์ก็ครั้งก็ไม่ทราบ พอแล้วหรือ หรืออยากจะถอยกลับไปภูมิอื่นบ้าง เพราะฉะนั้น มีโอกาสเจริญกุศลขณะใด ก็ควรจะรีบ หรือว่าเกิดปีติโสมนัสที่ได้เจริญกุศลในขณะที่ท่านสามารถ

ที่จะเจริญกุศลได้ เพราะชีวิตไม่แน่ว่า ท่านจะมีโอกาสได้เจริญกุศลต่อไปหรือไม่ อาจจะหมดโอกาสด้วยประการหนึ่งประการใดก็ได้

ท่านผู้ฟังเขียนมาว่า

ผมขอกราบเรียนถามท่านอาจารย์ ดังนี้

ข้อ. ๑ เมื่อไม่กี่วันมานี้ ผมได้ทราบทางวิทยุว่า รายการนี้ท่านอาจารย์มุ่งหมายให้เป็นประโยชน์ในการเจริญวิปัสสนาโดยเฉพาะ ถ้าจะมีการเรียนถามและกล่าวถึงการทำบุญกุศลที่คิดว่าสำคัญในเรื่องต่าง ๆ ท่านอาจารย์จะอนุญาตหรือไม่

ส. การเจริญวิปัสสนาเป็นการอบรมเจริญปัญญา รู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน การเจริญกุศลก็เป็นชีวิตประจำวันด้วย แต่ว่าขณะนี้ กำลังพูดถึงเรื่องอุโบสถศีลองค์ที่ ๖ เพราะฉะนั้น ก็ใครที่จะให้ท่านผู้ฟังได้ความแจ่มแจ้งในเรื่องของอุโบสถศีลทั้ง ๘ องค์นี้ตามลำดับ แต่ถ้ามีปัญหาอะไรที่เกี่ยวกับการเจริญวิปัสสนา ก็ขอเชิญ เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ เป็นจุดประสงค์ของการบรรยาย

ข้อ. ๒ มีวิธีอย่างไร จึงจะยังให้ธรรม คือ การข่มใจ หรือการข่มมานะให้เจริญขึ้นได้

ส. เป็นอนัตตาใช่ไหม บังคับยาก เวลาใดที่เกิดบังคับได้ ก็ไม่ใช่ตัวตน ขณะใดที่อยากจะบังคับ บางครั้งก็บังคับไม่ได้เลย ข่มใจไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นหนทางที่ดีที่สุด คือ ระลึกรู้ลักษณะสภาพของนามธรรมหรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

มานะ สภาพที่สำคัญตน เป็นสภาพธรรมที่มีจริง แต่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ถ้าไม่เกิดปรากฏเลย คนนั้นจะรู้ได้ไหมว่า ยังมีกิเลส คือ มานะ ก็ย่อมไม่รู้ เพราะฉะนั้น การที่มานะมีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นให้สติระลึกในลักษณะของสภาพมานะที่เป็นอกุศลธรรม ย่อมให้ความจริงว่า บุคคลนั้นยังมีมานะอยู่ แล้วแต่ว่ามานะที่เกิดปรากฏในขณะนั้น จะเป็นมานะที่แรงกล้าเพียงใด ก็เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏใน

ขณะนั้นตามความเป็นจริงที่สติสามารถจะระลึกได้ เพราะตามความเป็นจริงแล้ว ก็เป็นเพียงสภาพอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเท่านั้น

โดยวิธีนี้ จะทำให้ปัญญารู้ชัดในมานะนั้นว่า เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ย่อมมีประโยชน์ทั้งในขณะที่ข่มใจได้ และข่มใจไม่ได้ ทั้ง ๒ ประการ

ข้อ. ๓ เมื่อวานนี้ผมได้ฟังนิยายอิงธรรมเรื่อง ธรรมธारा จึงได้ทราบชัดว่า แท้จริงแล้วความสุขก็เกิดเพราะอาศัยการดับทุกข์ หรือการที่ทุกข์ผ่อนคลายลง หรือสุขก็เพราะสมอยาก ไม่สมอยากก็เป็นทุกข์ ผมไม่ทราบว่า จะยังมีสุขอื่นใดหรือไม่ที่ไม่อิงอาศัยความทุกข์เกิดขึ้น

สุ. ความสุขเกิดขึ้นเพราะอาศัยการดับทุกข์ชั่วคราว ขณะที่ทุกข์ดับไป สุขเวทนาก็เกิดได้ หรือการที่ทุกข์ผ่อนคลาย ขณะนั้นทุกข์ก็น้อยลง หรือสุขก็เพราะสมอยาก ไม่สมอยากก็เป็นทุกข์ นี่แล้วแต่เหตุปัจจัยทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ถ้ามีปัญญารู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ละคลายการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน ย่อมทำให้ถึงการดับกิเลสได้หมดสิ้น ซึ่งจะเป็นความสุขที่แท้จริง

ข้อ. ๔ ศรัทธาในอินทริย์ ๕ นั้น เกิดได้เพราะอะไรบ้าง

สุ. ฟังธรรม พิจารณาธรรมให้เข้าใจในเหตุผล ย่อมเกิดศรัทธาในธรรมที่เป็นเหตุเป็นผลยิ่งขึ้น และศรัทธาก็มีหลายขั้นด้วย ศรัทธาในขั้นของการฟัง ย่อมทำให้เกิดศรัทธาของการประพฤติปฏิบัติตาม แต่ถ้าศรัทธาในขั้นการฟังไม่มี ก็จะไม่ประพฤติปฏิบัติตามด้วย

ข้อ. ๕ ที่ว่าปัญญาเกิดจากภาวนา ภาวนานี้มีลักษณะอย่างไร ต่างกับการปริกรรม หรือท่องบ่นเวลาเจริญสมาธิอย่างไร จะเป็นอย่างไรหรือไม่ คือ เป็นลักษณะที่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ เกิดดับสลับต่อกันมากขณะขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเห็นสามัญญลักษณะ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาของรูปนามชัดเจนอย่างนี้หรือ

ส. ที่ว่าปัญญาเกิดจากภาวนา ภาวนา หมายถึง การอบรม การอบรมให้สภาพธรรมที่เป็นมรรคมืองค์ ๘ เจริญขึ้นกระทำกิจ คือ การปฏิบัติกิจของมรรคมืองค์ ๘ นั้น คือ กิเลส และละกิเลส ที่ใช้คำว่าปฏิบัติ ไม่ใช่มีตัวตนที่จะปฏิบัติ มรรคมืองค์ ๘ คือ เจตสิก ๘ ดวง เกิดขึ้นบ่อย ๆ เพราะเกิดขึ้นบ่อย จึงเป็นการอบรมให้เจริญขึ้นกระทำกิจของมรรคมืองค์ ๘ นั้นเพิ่มขึ้น

การปฏิบัติ ไม่มีตัวตนไปปฏิบัติ แต่สภาพธรรม คือ เจตสิก ๘ ดวงนั้นกระทำกิจ คือ ปฏิบัติหน้าที่ของตน เช่น สติ ทำกิจไม่หลงลืม ระลึกรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ นี่คือนิยามของสติ ขณะที่ระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่ใช่มีเราที่ตั้งอกตั้งใจจะปฏิบัติ หรือไปทำอะไรขึ้นมาผิดปกติจากชีวิตประจำวัน ไม่ใช่อย่างนั้น แต่หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่เป็นมรรคมืองค์ ๘ ได้แก่ เจตสิก ๘ ดวงนั้น เกิดขึ้นกระทำกิจของตน คือ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จนกระทั่งเป็นปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมนั้น ๆ เจตสิกอื่นซึ่งเป็นมรรคองค์อื่น ก็กระทำกิจของตนร่วมกันด้วย

เพราะฉะนั้น ภาวนาไม่ได้หมายความว่า ไปท่องบ่น หรือว่าไปทำ ไปรอคอยไปหวังที่จะรู้สิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นปรากฏ แต่ภาวนา หมายถึง อบรมการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริง จนกว่าจะเป็นความรู้ชัด

และที่ถามว่า จะเป็นอย่างไรหรือไม่ คือ เป็นลักษณะที่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ เกิดดับสลับต่อกันมากขณะขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเห็นสามัญลักษณะ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาของรูปนามชัดเจนอย่างนี้หรือไม่

นี่อย่างมาก จากขณะเดียวไปสู่อุทยัพพญาณ จากช่วงขณะที่สติเกิดบ้างไม่เกิดบ้าง ขณะนี้ทางตา มีการระลึกรู้ลักษณะของสภาพที่กำลังเห็นหรือเปล่า มีการระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ที่เคยยึดถือว่า เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน วัตถุสิ่งต่าง ๆ นั้น เป็นความทรงจำจากทวารอื่นมารวมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจว่า สิ่งที่เห็นเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ แต่ตามความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทาง

ตา ไม่ปรากฏทางอื่นเลย สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติตามความเป็นจริงอย่างนี้หรือเปล่า ถ้าไม่ระลึก หรือระลึกนิดหนึ่ง และก็หลงลืมไปนาน หรือถึงแม้ว่าระลึก ปัญญา ก็ยังไม่สามารถที่จะแยกรู้ลักษณะที่ต่างกัน ของนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ กับรูปธรรมซึ่งเป็นเพียงสิ่งที่กำลังปรากฏ ให้รู้ทางตา ถ้ายังไม่รู้อย่างนี้ และจะย่อการเจริญวิปัสสนาให้ชั่วขณะที่ระลึกก็ไป ประจักษ์การเกิดดับเป็นอุทยัพพยุยาน โดยไม่มีความรู้ที่จะเจริญขึ้น ที่จะรู้ทั่วใน ลักษณะของนามธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามความเป็นจริง แต่มุ่งหวังที่จะให้ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ เกิดดับสลับต่อกันมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเห็นสามัญญลักษณะ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาของรูป นามชัดเจน ซึ่งหมายถึงอุทยัพพยุยาน วิปัสสนาญาณที่ ๔ ที่เป็นพลวิปัสสนา แต่ ถ้ายังไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ เมื่อปัญญาไม่เกิด จะไปหวังให้สติ วิริยะ สมาธิเกิดดับสลับต่อกัน ประจักษ์แจ้งความไม่เที่ยง ความไม่ใช่ตัวตน ของรูปนาม เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญวิปัสสนา คือ การอบรมเจริญปัญญา เป็นปัญญาจริง ๆ ที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้ายังไม่รู้ ก็ต้องอบรม คือ ระลึกรู้เนื่อง ๆ บ่อย ๆ ในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่ได้กลิ่น ในขณะที่ลิ้มรส ในขณะที่รู้โผฏฐัพพะ ในขณะที่มีความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ ในขณะที่มีความยินดี ยินร้าย วิชา มัจฉริยะต่าง ๆ สภาพธรรมทั้งหมดเป็นของจริง ไม่ใช่จะ ให้วิริยะ สติ สมาธิ ศรัทธาเกิดติดต่อกัน ประจักษ์การเกิดดับของนามรูปได้ โดยไม่รู้จักความจริง ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านผู้ฟังได้ทราบชัดถึงอรรถของปรมัตถธรรมที่เป็นปัญญา เจตสิก ซึ่งสามารถที่จะรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ที่เกิดดับในขณะนี้ตามความเป็นจริงได้ แต่ปัญญานี้จะยังไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่ค่อย ๆ อบรมความรู้ให้เพิ่มขึ้นตามลำดับขั้น และที่จะเป็นปัญญาสูงขึ้น ก็จะต้องมาจากปัญญาแต่ละขณะที่รู้ในลักษณะของ นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้เสียก่อน จึงจะเป็นปัญญาที่คมกล้าขึ้น

แต่ถ้ายังไม่ได้อบรมเลย ปัญญาชั้นโลกุตตรปัญญาก็เป็นแต่เพียงชื่อ ปัญญาของวิปัสสนาญาณชั้นต่าง ๆ ก็คงเป็นแต่เพียงชื่อ เพราะว่าไม่มีเหตุสมควรที่จะให้ปัญญาชั้นนั้น ๆ เกิดขึ้นได้ ปัญญาชั้นนั้น ๆ ก็ย่อมเกิดไม่ได้ เมื่อเกิดไม่ได้ บุคคลนั้นก็รู้สึกตัวในลักษณะของปัญญาชั้นนั้น ๆ ว่า มีลักษณะแตกต่างกับปัญญาที่กำลังอบรม พร้อมสติที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขั้นต้น ๆ อย่างไร

ข้อ. ๖ การเห็นรูปนามเป็นภย ต่างกับการเห็นว่าเป็นโทษอย่างไร

ส. รูปเป็นอย่างไร นามเป็นอย่างไร รู้หรือยัง ขณะที่กำลังเห็น สภาพที่เป็นนามธรรมต่างกับรูปธรรมอย่างไร ขณะที่กำลังได้ยิน สภาพที่เป็นนามธรรมต่างกับรูปธรรมอย่างไร ขณะที่กำลังได้กลิ่น ขณะที่กำลังลิ้มรส ขณะที่กำลังรู้โผฏฐัพพะ คิดนึกต่าง ๆ สภาพของนามธรรมและรูปธรรมต่างกันอย่างไร ถ้ายังไม่เห็นความจริงอย่างนี้ จะเอื้อมไปถึงการเห็นเป็นภย เป็นโทษต่าง ๆ ย่อมไม่มีประโยชน์เลย เพราะว่าไม่ใช่ความรู้ที่เกิดจากการอบรม จนเป็นปัญญาที่ประจักษ์ในโทษและภยของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ๆ ได้

ข้อ. ๗ เป็นเรื่องเกี่ยวกับกรรม คือ เจตนาในการทำบุญกุศล ๓ วาระ ได้แก่ เจตนาก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำ

ผมเป็นคนหนึ่งที่ถูโรคภัยเบียดเบียนมาก ชีวิตที่ผ่านมา นานกว่า ๑๐ ปี ในระหว่างนั้นผมไม่เคยรักษาแม้ศีล ๕ และได้เบียดเบียนชีวิตสัตว์บก สัตว์น้ำไปมาก เพราะความที่เป็นเด็ก ด้อยในการที่ได้รับการอบรมในเรื่องศีลธรรม การที่เป็นผู้มีโรคภัยเบียดเบียนมาก ทำให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินชีวิต และอาจขัดขวางการเจริญกุศลที่ปรารถนาได้ นับว่าท่านที่มีโอกาสได้ประพฤติปฏิบัติศีลธรรม มีปัญญาเห็นชอบในเรื่องกรรม ตั้งแต่วัยเด็กเรื่อยไปจนกระทั่งสิ้นชีวิต เป็นผู้ที่ทำบุญกุศลมาดีแล้วในอดีตชาติ ซึ่งเหตุผลประการหนึ่ง อาจเป็นเพราะท่านเหล่านั้น เมื่อทำบุญกุศลก็เป็นผู้มีใจเป็นกุศลทั้ง ๓ กาล คือ ตั้งใจจะทำ แล้วก็ทำ และยินดีเมื่อระลึกถึง ทำให้ในปัจจุบันชาติเป็นผู้มีความเห็นชอบตั้งแต่วัยเด็ก

ผมคิดว่า เจตนาในการทำบุญกุศล เช่น การให้ธรรม หรือช่วยบำบัดโรคภัย ของผู้อื่น จะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยผ่อนคลาย หรือลดรอนทุกข์ภัยในปัจจุบัน หรือ ในอนาคตชาติ สำหรับบุคคลที่รู้ตัวว่าได้เปียดเบียนชีวิตสัตว์อื่นมาก หรือขาดการได้รับการอบรมศีลธรรมในวัยเด็กในชาตินี้ จนต้องถูกกิเลสนำไปกระทำความชั่วทั้งหนักและเบามาเป็นอันมาก

ท่านอาจารย์เห็นว่า การแก้ไขวิธีนี้พอจะใช้ได้หรือไม่ หรือมีทางแก้ไขอย่างอื่นอีก

ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง

ส. เรื่องที่ผ่านไปแล้ว เรียกร้องกลับคืนมาไม่ได้ ไม่มีประโยชน์ที่จะไประลึกถึงเลย มีสติเฉพาะหน้า ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นกุศลที่สูงที่สุด และถ้าสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า เป็นพระโสดาบัน ในปัจจุบันชาตินี้ ก็ไม่ต้องห่วงถึงกรรมที่ได้กระทำแล้วที่เป็นอกุศล เพราะว่าการรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน จะไม่ทำให้ไปเกิดในอบายภูมิ

ถ. ผมกลัวว่า ถ้าเกิดต่อไปในชาติหน้า และไม่ได้รับการอบรมศีลธรรม ตั้งแต่ในวัยเด็ก จะทำให้ต้องกระทำความชั่วมาก และอาศัยเจตนา ๓ ในการทำบุญกุศล ก็อาจจะทำให้เป็นผู้มีปัญญาเห็นชอบในเรื่องกรรม และมีโอกาสได้ประพฤติกุศลตั้งแต่ในวัยเด็ก

ส. ถ้าระลึกถึงเหตุผล คือ กรรมดีกรรมชั่วแล้ว ถ้าเกิดความกลัวที่เป็นความวิตก ก็เป็นอกุศลจิต แต่ถ้าเกิดหิริ ความรังเกียจในอกุศลกรรม และเกิดโอตตปปะ การเห็นภัย เห็นโทษของอกุศลกรรม ก็จะเป็นปัจจัยให้เจริญกุศลยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติจะทำให้รู้ว่า ในขณะที่ระลึกถึงอกุศลกรรมในอดีตนี้ จิตเศร้าหมองเป็นทุกข์ วิตกกังวลเป็นอกุศล หรือว่าเกิดหิริโอตตปปะระลึกได้ว่า จะไม่ทำอกุศลกรรมอย่างนั้นอีก เมื่อมีความเข้าใจในเรื่องการเจริญสติปัฏฐานแล้ว สติย่อมสามารถเกิดได้

การที่ระลึกถึงอดีตขณะนั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมที่คิด ทุกคนเคยทำ อกุศลกรรมมาแล้ว แต่คนที่ไม่เคยเจริญสติปัฏฐานเลย ระลึกถึงอดีตอกุศลกรรมด้วย อกุศลจิต หรือด้วยกุศลจิตรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำก็ได้ แต่ไม่สามารถที่จะรู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลเลย

แต่ละบุคคลไม่สามารถจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ เพราะว่าแม้การคิดนึก ก็เป็นนามธรรมที่เกิดขึ้นจากการที่เคยเห็น เคยได้ยิน เคยได้กลิ่น เคยลิ้มรส เคย กระแทบสัมผัส เคยมีความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ในสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น และสัญญา ความทรงจำ เป็นปัจจัยทำให้เกิดการคิดนึกถึงอดีต การกระทำที่ผ่าน มาแล้ว เพราะฉะนั้น แม้การคิดนึก ถ้าสติเกิดขึ้นระลึกได้ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรม ชนิดหนึ่ง ก็จะทำให้ไม่ยึดถือการคิดนึกนั้นว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

๕๓๙

ส. ขณะที่กำลังเห็นขณะนี้ เป็นสภาพธรรมที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่สามารถจะรู้เสียง ไม่สามารถจะรู้กลิ่น ขณะที่กำลังได้ยินเสียง เป็นสภาพธรรมที่กำลังรู้เสียง ไม่สามารถเห็นสีกลิ่นรสหรือรู้กลิ่นต่าง ๆ ได้ ขณะใดที่กลิ่นปรากฏ มีสภาพธรรมที่รู้กลิ่น กลิ่นนั้นจึงปรากฏ ในขณะที่คิดนึก คำก็เป็นอารมณ์ของจิตที่กำลังคิดนึก คำนั้น เรือนั้นเท่านั้นเอง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลเลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เป็นสภาพรู้ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง และก็หมดไป

ควรจะอบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งจะละคลายความกังวล ความเป็นทุกข์ถึงอดีต อกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว ถึงแม้ว่าจะห่วงใยสักเท่าไร ก็ไม่มีประโยชน์ เพราะเป็นสิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว ขณะนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด มีประโยชน์ที่สุด ถ้าสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ. เวลาที่ไหว้พระสวดมนต์ ตั้งใจจะไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น แต่ก็ห้ามไม่ได้ คิดว่า การบังคับบัญชาความเกิดดับของรูปนามไม่ได้ จะทำให้ได้รับผลชั่ว ที่เห็นอย่างนี้ เป็นภัย หรือว่าเป็นโทษ

ส. เมื่อทราบว่าเป็นสิ่งที่บังคับบัญชาไม่ได้ แทนที่จะบังคับ ก็สังเกต สำเนียงให้รู้ว่า ลักษณะนั้นเป็นสภาพรู้ และสภาพรู้ก็มีหลายอย่าง สภาพรู้ทางตาก็คืออย่างหนึ่ง สภาพรู้ทางหูในขณะที่กำลังได้ยินเสียงก็อย่างหนึ่ง สภาพคิดนึก รู้เรื่อง รู้คำก็อีกอย่างหนึ่ง แทนที่จะบังคับ ก็ควรที่จะให้เกิดปัญญา พิจารณาถึงความจริงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เพราะรู้แล้วว่า บังคับไม่ได้ อยากรู้ก็บังคับไม่ได้ แต่สามารถที่จะสังเกต สำเนียง รู้ความจริงได้ว่า ไม่ใช่ตัวตน

การอบรมเจริญสติปัฏฐานมีประโยชน์ที่สุด เพราะไม่ว่าจิตจะเป็นกุศลหรืออกุศลประการใด ก็จะทำให้ไม่ยึดถือสภาพของอกุศลธรรมและกุศลธรรมในขณะนั้นว่า

เป็นตัวตน เพราะเหตุว่าถ้ายึดถือสภาพธรรมทั้งหลายว่าเป็นตัวตน ก็เป็นความเห็นผิด ฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานก็จะเพิ่มกำลังขึ้น ทำให้ศรัทธาก็ดี หิริก็ดี โอตตัปปะ ก็ดี กุศลธรรมทั้งหลายก็ดี มีกำลังเพิ่มขึ้นในการที่จะวิริยอุตสาหะต่าง ๆ

ใน **ขุททกนิกาย ทุกนิบาตชาดก วาโลทกชาดก** มีข้อความว่า

พระราชชาตรัสถามว่า

ความเมื่อย่อมเกิดแก่ลาทั้งหลาย เพราะดื่มกินน้ำหาง มีรสน้อย เป็นน้ำเลว แต่ความเมื่อย่อมไม่เกิดแก่ม้าสินธพ เพราะดื่มกินน้ำมีรสอร่อย ประณีต

พระโพธิสัตว์กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชน สัตว์ผู้มีชาติอันเลวทราม ดื่มกินน้ำมีรสน้อย อันรสนั้นถูกต้องแล้ว ย่อมเมา ส่วนสัตว์ผู้มีปกติทำธุระให้สำเร็จได้ เกิดในตระกูลสูง ดื่มกินรสอันเลิศแล้ว ก็ไม่เมา

จบ วาโลทกชาดกที่ ๓

เป็นการแสดงให้เห็นว่า การอบรมเจริญธรรมฝ่ายกุศล ย่อมเพิ่มพูนเป็นกำลังที่ทำให้สามารถละธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลได้

ใน **ขุททกนิกาย มหานิทเทส ตูวฏกสูตรตนิทเทส ที่ ๑๔ ข้อ ๗๓๔** มีข้อความที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ดีในรส เพราะว่าตามความเป็นจริงแล้ว ทุกท่านยังเป็นผู้ที่ดีในรส เว้นพระอานาคามีบุคคล เพราะฉะนั้น การที่จะดับการติดในรสได้จริง ๆ เป็นสมุจเฉท ก็ด้วยการอบรมเจริญปัญญา ดับกิเลสเป็นลำดับขึ้น

ข้อความมีว่า

ว่าด้วยรสต่าง ๆ

ชื่อว่า รส ในคำว่า ไม่พึงติดใจในรส ได้แก่ รสที่ราก รสที่ลำต้น รสที่เปลือก รสที่ใบ รสที่ดอก รสที่ผล รสเปรี้ยว รสหวาน รสขม รสเผ็ดร้อน รสเค็ม รสปร่า รสเผื่อน รสฝาด รสอร่อย รสไม่อร่อย รสเย็น รสร้อน

พิจารณาตามไปจริง ๆ ท่านติดในรสต่าง ๆ เหล่านี้ ในแกนชนิดหนึ่ง จะต้องมียุขที่ร่าเริงบ้าง ที่ลำต้นบ้าง ที่เปลือกบ้าง ที่ใบบ้าง ที่ดอกบ้าง ที่ผลบ้าง นอกจากนั้น ยังมีรสเปรี้ยว รสหวาน รสขม รสเผ็ดร้อน ทุกรส ติดหมดแล้ว

มีสมณพราหมณ์บางพวกติดใจในรส เทียบแสวงหารสอันเลิศด้วยปลายลิ้น ได้รสเปรี้ยวแล้วก็แสวงหารสไม่เปรี้ยว ได้รสไม่เปรี้ยวแล้วก็แสวงหารสเปรี้ยว ฯลฯ ได้รสเย็นแล้วก็แสวงหารสร้อน ได้รสร้อนแล้วก็แสวงหารสเย็น

จริงไหม ไม่ต้องสมณพราหมณ์ ในขณะที่ท่านรับประทานอาหาร แม้เพียงครั้งเดียว มีอาหารหลายชนิด บางชนิดรสเปรี้ยว บางชนิดรสไม่เปรี้ยว แม้ในการรับประทานอาหารครั้งหนึ่ง ๆ การรับประทานของท่านก็จะต้องหมุนเวียนไปในอาหารที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ท่านจะไม่บริโภคเพียงอาหารรสเดียวแน่นอน เพราะเหตุว่าในแต่ละครั้งที่ท่านบริโภคนั้น ก็มีอาหารหลายชนิด ท่านก็แสวงหา บางครั้งรสเปรี้ยวคำหนึ่ง ต่อไปก็รสไม่เปรี้ยวอีกคำหนึ่ง ท่านก็แสวงหารสต่าง ๆ แม้ในการรับประทานแต่ละครั้ง

สมณพราหมณ์เหล่านั้นได้รสใด ๆ แล้ว ย่อมไม่พอใจด้วยรสนั้น ๆ ย่อมเทียบแสวงหารสอื่น ๆ เป็นผู้กำหนด บรรณา ยินดี ติดใจ หลงใหล เกี่ยวข้อง พัวพัน ในรสที่ชอบใจ ความอยากในรสนั้น อันภิกษุใดละ ตัดขาด ฯลฯ เผาเสียแล้วด้วยไฟ คือ ญาณ

จะดับได้จริง ๆ ต้องเผาด้วยไฟ คือ ญาณ แต่ถึงแม้ว่ายังไม่ได้เผา ก็เห็นโทษได้ ขอให้เริ่มเห็นโทษของการติดของท่าน ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพื่อที่สติจะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้เพิ่มขึ้น

ข้อความต่อไปมีว่า

ภิกษุเหล่านั้นพิจารณาด้วยปัญญาแล้ว ย่อมฉันอาหาร ไม่ฉันเพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อเมา ไม่ฉันเพื่อตบแต่ง ไม่ฉันเพื่อประดับ ฉันเพื่อดำรงอยู่แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้

เป็นไป เพื่อกำจัดความลำบาก เพื่อความอนุเคราะห์แก่พรหมจรรย์อย่างเดียวนั่น
 ฯลฯ

นี่คือจุดประสงค์ที่สำคัญที่สุด เพราะว่าร่างกายจะดำรงอยู่ได้ เพื่อประโยชน์
 คือ การอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘

ข้อความต่อไป

ความอยู่สบายของเราจักมีด้วยอุบายดังนี้ บุคคลหาแผลเพื่อให้แผลหาย
หยุดน้ำมันเปลวเทียนเพื่อจะช่นภาชนะ กินเนื้อบุตรเพื่อจะออกจากทางกัณดารอย่าง
เดียวนั่น ฉันทิโก ภิกษุพิจารณาด้วยปัญญาแล้วจึงฉันอาหาร ก็ฉันนั้นเหมือนกัน
ไม่ฉันเพื่อเล่น ฯลฯ ความไม่มีโทษ และความอยู่สบาย จักมีด้วยอุบายดังนี้

ภิกษุพึงละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มีซึ่งความอยากในรส คือ
เป็นผู้งด เว้น เว้นขาด ออก สละ พ้นไป ไม่เกี่ยวข้องด้วยความอยากในรส พึงเป็น
ผู้มีจิตปราศจากแดนกิเลสอยู่ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ไม่พึงติดใจในรส

ก่อนที่จะละได้ ต้องรู้ตามความเป็นจริงเสียก่อนว่า ติดในรสมากไหม ต้องรู้
ก่อน ถ้าติดมาก ๆ จะละได้ง่าย ๆ ใหม ก็ต้องละได้ยากด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ใช่
ปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว ไม่สามารถที่จะดับกิเลสอะไรได้เลย

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น ไม่ว่าสภาพธรรมที่เป็นอกุศลธรรมจะมากมายสักเพียงไร
ทางตาพอใจในรูป ทางหูพอใจในเสียง ทางจมูกพอใจในกลิ่น ทางลิ้นพอใจในรส
ทางกายพอใจในโผฏฐัพพะ ปัญญาจะต้องรู้ตามความเป็นจริงว่า สภาพธรรมเหล่านั้น
เป็นของจริงที่สติจะต้องระลึกและเห็นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จึงจะ
ค่อย ๆ ละคลาย และดับกิเลสได้เป็นลำดับขั้น เพราะกิเลสมีมาก สติจะต้องระลึกใน
กิเลสมาก ๆ ที่มีโดยแท้จริง ๆ จึงจะประจักษ์แจ้งแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่
ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้

เรื่องของการละคลาย ขัดเกลา ดับกิเลส ต้องเป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน
เพื่อที่จะให้ปัญญารู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ไม่ใช่

เรื่องอื่น ไม่ใช่ขณะอื่น ไม่ใช่คอยหวังสิ่งอื่น แต่ต้องเป็นการอบรมปัญญาให้รู้ในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ที่ละเล็กทีละน้อย

ถ. พญฺชนะที่อาจารย์อ่านว่า ไม่ฉันเพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อเมา ไม่ฉันเพื่อตบแต่ง พวกนี้พอจะรู้ แต่ไม่ฉันเพื่อประดับ ฉันอย่างไร ฉันเพื่อประดับ

ส. ถ้ารับประทานอาหารบางชนิด ผิดพรณจะดี

ถ. ในลักษณะนี้ผมเข้าใจว่า สงเคราะห์เข้าในฉันเพื่อตบแต่ง แต่ฉันเพื่อประดับ ผมคิดไม่ออก

ส. ก็เหมือนกัน ให้งดงามขึ้น ให้สวยขึ้น ให้ผ่องใสขึ้น

ถ. เรื่องของรส ไม่ชอบรสชนิดหนึ่ง ไปหารสอื่นมาแก้ อย่างนี้จะชื่อว่า ติดในรสใหม่ คือ ผมเป็นคนติดบุหรี่ ผมสูบบุหรี่ตั้ง ๒๐ - ๓๐ ปีแล้ว ที่นี้เกิดความรำคาญ อยากจะอด ไปไหนมาไหนต้องพก น้ำที่ไหน ต้องหากระโถนด้วย พกบุหรี่ด้วย รุ่งรังไปหมด ก็เกิดความรำคาญ คิดอยากจะอด เมื่ออดแล้ว ปรากฏว่า ที่ชาวบ้านเขาเรียกว่าเปรี้ยวปาก คือ ถ้าสูบบุหรี่แล้ว รสเปรี้ยวปากจะหาย เพราะฉะนั้น ก็สังเกตดูเรื่อย ๆ รสเปรี้ยวปากทำไมเราไม่ชอบ ถ้าสูบบุหรี่แล้วจะหาย เพราะฉะนั้น เราหาบุหรี่มาแก้รสเปรี้ยวปาก แก้รสที่ไม่ชอบ อย่างนี้จะชื่อว่าติดในรสใหม่

ส. ติดแน่ แสวงหารสนี้มาแก้รสนั้น ก็ยังคงเป็นผู้ปรารถนาในรสอยู่นั่นเอง

อุโบสถศีลองค์ที่ ๖ คงจะไม่มีอะไรมากกว่านี้ แต่ก่อนที่จะจบอุโบสถศีลองค์ที่ ๖ คือ วิกาลโภชนา เวรมณี ขอล่าวถึงข้อความที่เป็นปัญหาบางประการในเรื่องของน้ำปานะ หรืออัฐสุปานะ ที่มีพรหมณ์ผู้หนึ่งเห็นว่า พระภิกษุสงฆ์ผู้มีพระผู้มีพระภาคเป็นประมุข เป็นผู้ที่เว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล แต่ว่าสมณพรหมณ์เหล่านั้นแม้ว่าเป็นผู้เว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล แต่ก็ยังยินดีในการบริโภคน้ำปานะ ซึ่งทำให้หายความหิวได้ เพราะฉะนั้น พรหมณ์นั้นก็ไ้กราบทูลพระผู้มีพระภาค แล้วก็ถวายน้ำปานะ ซึ่งข้อความใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค เกสัชชขันธกะ ข้อ ๘๖** มีข้อความว่า

พระพุทธานุญาตน้ำจืด

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำปานะ ๘ ชนิด คือ น้ำปานะทำด้วยผลมะม่วง ๑ น้ำปานะทำด้วยผลหว่า ๑ น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยมีเมล็ด ๑ น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยไม่มีเมล็ด ๑ น้ำปานะทำด้วยผลมะขาง ๑ น้ำปานะทำด้วยผลจันทน์หรือองุ่น ๑ น้ำปานะทำด้วยเหง้าบัว ๑ น้ำปานะทำด้วยผลมะปรางหรือลิ้นจี่ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มเมล็ดข้าวเปลือก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักดอง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำดอกไม้มากทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะขาง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำอ้อยสด

จะเห็นได้ว่า ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มเมล็ดข้าวเปลือก ที่ไม่ทรงอนุญาตก็เพราะว่าน้ำต้มเมล็ดข้าวเปลือกนั้นเป็นโภชนะ เป็นประเภทอาหาร ซึ่งทำกิจของอาหารได้

ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักดอง ซึ่งก็เป็นอาหารเช่นเดียวกัน ในเวลาที่ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีท่านขาดแคลนอาหารที่จะถวายพระภิกษุสงฆ์ ท่านเคยถวายอาหารที่ประณีต แต่ก็ลดลงจนกระทั่งถึงถวายข้าวกับน้ำผักดอง ซึ่งน้ำผักดองก็เป็นโภชนะ

เพราะฉะนั้น สิ่งใดที่เป็นโภชนะ สิ่งนั้นไม่ใช่ น้ำจืดที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตที่จะให้บริโภคได้ในเวลาวิกาล

ใน ขุททกนิกาย มหานิทเทส ตุฎกสูตรนิทเทส ที่ ๑๔ ข้อ ๗๔๒ มีข้อความว่า

คำว่า ข้าว ในคำว่า ข้าวก็ดี น้ำก็ดี ของควรเคี้ยวก็ดี ผักก็ดี ได้แก่ข้าวสุก ขนมกุ่มมาส (ขนมสด) สัตต (ขนมแห้ง) ปลา เนื้อ ๕ อย่างนี้ จัดเป็นโภชนะในคำว่า ข้าว

คำว่า น้ำ ได้แก่ ปานะ ๔ อย่าง คือ น้ำผลมะม่วง น้ำผลหว่า น้ำผลกล้วย มีเมล็ด น้ำผลกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำผลมะขาง น้ำผลจันทร์ น้ำรากบัว น้ำผลลิ้นจี่

ปานะ ๔ อีกอย่างหนึ่ง คือ น้ำผลสะคร้อ น้ำผลเล็บเหยี่ยว น้ำผลพุทรา ปานะที่ทำด้วยเบรียง น้ำมัน น้ำข้าวยาคุ น้ำนม ปานะที่ทำด้วยรส

สำหรับปานะ ๔ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อความในภาษาบาลี คือ โกสมุพปานํ ได้แก่ น้ำทำด้วยผลสะคร้อ โกลปานํ คือ น้ำทำด้วยผลเล็บเหยี่ยว พทรปานํ คือ น้ำผลพุทรา

คำว่า พทรปานํ แปลว่า เมล็ดฝ้ายก็ได้ พุทราก็ได้ เพราะว่า พทรา แปลว่า ฝ้าย พุทรา พทโร แปลว่า พุทรา ไม้ปฐู จิงจ้อ สะเดา สลอด กระเบา

ซึ่งท่านควรพิจารณาเหตุผลว่า เหตุใดพระผู้มีพระภาคจึงทรงจำแนกปานะ ๔ อย่างที่เป็นน้ำอัฐฐปานะ ไม่กล่าวรวมว่าเป็นปานะ ๑๖ แต่กล่าวว่า คำว่า น้ำ ได้แก่ ปานะ ๔ อย่าง คือ น้ำผลมะม่วง น้ำผลหว่า น้ำผลกล้วยมีเมล็ด น้ำผลกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำผลมะขาง น้ำผลจันทร์ น้ำรากบัว น้ำผลลิ้นจี่ นี้ตามที่ทรงอนุญาตไว้ใน **พระวินัยปิฎก**

สำหรับ ปานะ ๔ อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงรวมเป็นปานะ ๑๖ แต่ทรงแยกเป็นปานะ ๔ อีกอย่างหนึ่ง คือ โกสมุพปานํ น้ำผลสะคร้อ ซึ่งใน **ทุติยสมันตปาสาทิกาแปล ดึงสกัณท์วรรณา ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓** อธิบายวิธีปฏิบัติในภัสส คือ น้ำมัน เป็นต้น มีข้อความว่า

อนึ่ง น้ำมันของผลไม้ มีมะพร้าว เมล็ดสะเดา สะคร้อ เล็บเหยี่ยว และ ลำโรง (บางแห่งว่า เมล็ดฝ้าย) เป็นต้น แม้เหล่าอื่นที่ไม่ได้มาในพระบาลี ยังมีอีก

๕๔๐

จะเห็นได้ว่า สำหรับปานะ ๘ อีกอย่างหนึ่ง ไม่ใช่ประเภทน้ำผลไม้ แต่เป็นประเภทโภชนะ เพราะว่าเมื่อน้ำมันของพืช ก็จัดเป็นโภชนะ แต่เป็นโภชนะที่เป็นปานะ คือ เป็นโภชนะที่เป็นน้ำ

ด้วยเหตุนี้ ข้อความใน **ขุททกนิกาย มหานิทเทส** อธิบายคำว่า น้ำ จึงได้แก่น้ำปานะ ๘ อย่าง ตามที่ทรงแสดงไว้ใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค เกสัชชขันธกะ** และปานะ ๘ อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งควรจะเป็นโภชนะที่เป็นปานะทั้งสิ้น เพราะได้แก่ โภสัณณปานะ น้ำผลสระคร้อ ซึ่งจะมีลักษณะเหมือนกับน้ำมันของผลสระคร้อ ซึ่งเหมือนกับมะพร้าวที่มีน้ำมัน เป็นน้ำมันมะพร้าว มะพร้าวก็นับเป็นผลไม้ชนิดหนึ่ง แต่น้ำมันของมะพร้าวเป็นประเภทโภชนะ

น้ำผลเล็บเหยี่ยว คือ โกลปานะ ก็เช่นเดียวกัน น้ำผลพุทรา ตามที่แปลเป็นภาษาไทย แต่ภาษาบาลีเป็น พทรปาน

พุทรา แปลว่า ฝ้ายก็ได้ แปลว่า พุทราก็ได้ สำหรับฝ้ายนั้น สามารถที่จะมีน้ำมัน เป็นน้ำมันเมล็ดฝ้ายด้วย

ปานะที่ทำด้วยเปรียง ภาษาบาลีใช้คำว่า ฌฏฺปานิ เปรียงเกิดจากน้ำมัน

น้ำมัน คือ เตลปานิ น้ำข้าวยาคุ คือ ยาคุปานิ น้านม คือ ปโยปานิ ปานะที่ทำด้วยรส คือ รสปานิ

นี่เป็นปานะ ๘ อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงรวมเป็นปานะ ๑๖ แต่แยกเป็นปานะ ๘ สองประเภท เพราะว่าประเภทหลังเป็นเรื่องของโภชนะที่เป็นปานะ ตั้งแต่ น้ำผลสระคร้อ น้ำผลเล็บเหยี่ยว น้ำมันเมล็ดฝ้าย ที่ภาษาไทยแปลว่า น้ำผลพุทรา นี้แล้วแต่การวินิจฉัย เพราะถ้าเป็นน้ำผลพุทราจริง ก็จะต้องเป็นในประเภทต้นที่ทรงอนุญาตไว้ว่า **ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดื่มเมล็ดข้าวเปลือก**

นอกจากนั้น มีน้ำปานะที่ทำด้วยเบรียง น้ำมัน น้ำข้าวยาคุ น้ำนม ปโยปาน์ และรสปาน์ คือ ปานะที่ทำด้วยรสต่าง ๆ

ท่านผู้ฟังควรจะสังเกตในเรื่องของปานะ ๘ อีกอย่างหนึ่ง ปานะที่ทำด้วยเบรียง ฃฏปาน์ ปานะที่ทำด้วยน้ำมัน เกลปาน์ ปานะที่ทำด้วยข้าวต้ม ยาคุปาน์ ปานะที่ทำด้วยน้ำนม ปโยปาน์ ไม่ใช่ชีร์ ไม่ใช่เนื้มนสด ปานะที่ทำด้วยเบรียง ฃฏปาน์ ปานะที่ทำด้วยน้ำมัน ใช้คำว่า เกลปาน์ ไม่ใช่เปล่ ปานะที่ทำด้วยข้าวต้ม ใช้คำว่า ยาคุปาน์ ปานะที่ทำด้วยน้ำนม ไม่ได้ใช้คำว่า ชีร์ ซึ่งเป็นนมสด แต่ใช้คำว่า ปโยปาน์ ส่วนปานะที่ทำด้วยรส คือ รสปาน์ ก็มีคำอธิบายใน **สัทธัมมปัชโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต** ซึ่งมีข้อความว่า

น้ำแห่งรส ได้แก่ น้ำรสแห่งผักกาดดอง เป็นต้น สากาทิรสปาน์ ซึ่งคำว่า สากา หมายความว่าผักที่ใช้ดอง หรือว่าใช้ปรุงอาหาร สากาติ หมายถึงผักดอง

ตามที่ท่านผู้ฟังก็เคยได้ยินได้ฟังว่า เวลาที่ท่านอนาถปิณฑิกท่านขัดสน ไม่สามารถที่จะถวายอาหารที่ประณีตเหมือนเช่นเคยได้ ท่านก็ถวายข้าวปลายเกรียน กับน้ำผักดองเป็นโภชนะ เป็นอาหาร

เพราะฉะนั้น แม้พยัญชนะที่ต่างกัน อย่างเภสัช ๕ มีคำว่า สัปปี ซึ่งได้แก่ เนยใส นวณิต์ ได้แก่ เนยข้น เกล ได้แก่ น้ำมัน มธุ ได้แก่ น้ำผึ้ง ผาณิต ได้แก่ น้ำอ้อย ไม่มีคำว่า ปานะ หรือ ปาน์ ซึ่งเป็นโภชนะประเภทน้ำ คือ เป็นอาหาร ประเภทน้ำที่ทำด้วยเบรียง ซึ่งในอรรถกถาอธิบายว่า ได้แก่ เนยใส คือ สัปปีปาน์ และสำหรับปานะที่ทำด้วยน้ำมัน ก็มีคำว่า เกลปาน์

เพราะฉะนั้น อย่าเข้าใจว่า ข้อความใน **ขุททกนิกาย มหานิทเทส ตุฎกสูตรตนิทเทส ที่ ๑๔ ข้อ ๗๔๒** ที่กล่าวถึงปานะ ๘ อีกอย่างหนึ่งนั้น จะหมายถึงนมสดซึ่งเป็นชีร์ แต่ควรจะเข้าใจให้ถูกต้องว่า หมายความว่าปานะที่ทำด้วยน้ำนม คือ ที่ปรุงแล้ว เพราะฉะนั้น ชีร์ ไม่ใช่ น้ำปานะ นมสดไม่ใช่ น้ำปานะ

ข้อที่ควรสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ ในพระไตรปิฎกใช้พยัญชนะหลายคำใน ภาษาบาลี ซึ่งภาษาไทยแปลออกมาเป็นน้ำนม แต่ว่าภาษาบาลีใช้คำต่างออกไป

ไม่ใช่ ชีริ ซึ่งหมายถึงน้ำนมสด อย่างข้อความในปทานุกรมบาลี – ไทย – อังกฤษ จะมีคำแปลศัพท์หลายคำว่า เป็นนมสด เช่น คำว่า ปกุกัม หมายถึงเบรียง น้ำเบรียงส้ม น้ำนมวัว ซึ่งท่านอาจจะคิดว่า ปกุกัม เป็นนมสด หรือ ชีริ แต่ว่าภาษาบาลีแยกใช้คำต่างกัน คือ ปกุกัม ไม่ใช่ชีริ

ปโย ปยัม หมายถึงน้ำนม นมสด น้ำ เวลาที่ท่านเห็นภาษาไทยว่า นมสด ท่านอาจจะคิดว่าเป็นชีริ แต่ความจริงไม่ใช่ ต้องดูคำเดิมในพระไตรปิฎกว่า ท่านใช้ศัพท์อะไร เพื่อที่จะได้เข้าใจความหมายได้ชัดเจน เช่น ในข้อของปานะ ๘ อย่างหลัง ไม่ได้ใช้คำว่า ชีริ แต่ใช้คำว่า ปโยปานัม

สำหรับที่จะพิจารณาวินิจฉัยว่า นมสดเป็นปานะ หรือว่าเป็นโภชนะ ขอกล่าวถึงข้อความใน **มหาวิภังค์กัฏฐกถา โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๙ พระปฐมบัญญัติ เรื่องพระฉัพพัคคีย์ ข้อ ๕๑๖** ซึ่งมีข้อความว่า

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พระฉัพพัคคีย์ขอโภชนะอันประณีตเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉัน ประชาชนพากันเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ขอโภชนะอันประณีตเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉัน โภชนะที่ดีใครจะไม่พอใจ ของที่อร่อยใครจะไม่ชอบ ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้ขอโภชนะอันประณีตเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉันเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ทรงสอบถาม

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามพระฉัพพัคคีย์ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ข้าพเจ้า พวกเธอขอโภชนะอันประณีตเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉันจริงหรือ

พระพระฉัพพัคคีย์ทูลรับว่า

จริง พระพุทธเจ้าข้า

ทรงติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า

ดูกร โมฆบุรุษทั้งหลาย ไฉนพวกเธอจึงได้ขอโภชนะอันประณีตเพื่อประโยชน์
แก้ตนมาฉันทแล้ว การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่
ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ...

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

พระปฐมบัญญัติ

ข้อ ๘๘. ๙. ก.

อนึ่ง ภิกษุใดขอโภชนะอันประณีตเห็นปานนี้ คือ สบู่ เนยใส นวสีติ เนย
ข้น เติล น้ำมัน มธุ น้ำผึ้ง ผาณิต น้ำอ้อย มจฺจุ ปลา มंस เนื้อ ขีร นมสด
ทฺธิ นมสํ เพื่อประโยชน์แก้ตนแล้วฉันท เป็นปาจิตตีย์

ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย
ด้วยประการฉะนี้

อะไรเป็นโภชนะ หรือว่าโภชนะได้แก่อะไร มีข้อความที่ได้เคยกล่าวถึงแล้วว่า
โภชนะ ๕ ได้แก่ ข้าวสุก ขนมนสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ แต่ในบรรดาโภชนะ ๕ ที่เป็น
โภชนะประณีต มี ๒ คือ ปลาและเนื้อ

หมายความว่า อาหารธรรมดา ๆ ที่จะยังชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ ก็มีข้าวสุก ขนมน
สด ขนมห้าง เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่โภชนะที่ประณีต สำหรับปลากับเนื้อเป็นโภชนะ และ
เป็นโภชนะที่ประณีตด้วย เพราะฉะนั้น โภชนะที่ประณีตโดยนัยของพระวินัยข้อนี้ จึงมี
๙ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด นมสํ

เพราะฉะนั้น นมสดเป็นโภชนะที่ประณีต และสำหรับเนยใส เนยข้น น้ำมัน
น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นโภชนะที่ประณีตด้วย และเป็นเภสัช เพราะสามารถจะทำอาหาร-
กิจ คือ กิจของการบริโภคเป็นอาหารได้ สำหรับภิกษุที่อาพาธ สามารถที่จะฉันเนยใส
เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยเป็นเภสัชได้ เมื่อมีเหตุอันควร

พระอนุบัญญัติ

ข้อ ๘๘. ๙. ข.

หนึ่ง ภิกษุใดมิใช่ผู้อาพาธ ขอโภชนะอันประณีตเห็นปานนี้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เพื่อประโยชน์แก้ตนแล้วฉันเป็นปาจิตติย

สำหรับความหมายของใครจะเป็นผู้อาพาธ เป็นผู้ไม่อาพาธ มีคำอธิบายว่า

ที่ชื่อว่า มิใช่ผู้อาพาธ คือ ผู้ที่เว้นโภชนะอันประณีตก็ยังผาสุก ที่ชื่อว่า ผู้อาพาธ คือ ผู้ที่เว้นโภชนะอันประณีตไม่ผาสุก

สำหรับพระวินัยที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในเรื่องของการขอโภชนะอันประณีตนั้น มีข้อความว่า

มิใช่ผู้อาพาธ ภิกษุสำคัญว่ามีผู้อาพาธ ขอโภชนะอันประณีตเพื่อประโยชน์แก้ตนแล้วฉัน ต้องอาบัติปาจิตติย.

มิใช่ผู้อาพาธ ภิกษุสงสัย ขอโภชนะอันประณีตเพื่อประโยชน์แก้ตนแล้วฉัน ต้องอาบัติปาจิตติย.

มิใช่ผู้อาพาธ ภิกษุสำคัญว่าอาพาธ ขอโภชนะอันประณีตเพื่อประโยชน์แก้ตนแล้วฉัน ต้องอาบัติปาจิตติย.

สำหรับบุคคลที่จะไม่อาบัติ

ข้อความต่อไปมีว่า

อนาปัตติวาร

ข้อ ๕๒๑

ภิกษุอาพาธ ๑ ภิกษุเป็นผู้อาพาธขอมา หายอาพาธแล้วฉัน ๑ ภิกษุฉันโภชนะที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๑ ภิกษุขอต่อญาติ ๑ ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๑ ภิกษุขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๑ ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑ ภิกษุวิกลจริต ๑ ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๑ ไม่ต้องอาบัติแฉ

ข้อที่ว่า ภิกษุที่จ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ไม่ได้หมายความว่า ภิกษุมีทรัพย์ แต่หมายความว่า อุบาสกอุบาสิกาปวารณาขอถวายปัจจัยมีมูลค่าจำนวนเท่านั้นแก่ภิกษุที่บุคคลนั้นหรือที่ร้านนั้นก็ได้นั่นคือ ทรัพย์ของภิกษุนั้น ที่ภิกษุนั้นจ่ายมาเองด้วยทรัพย์ของตน คือ ไม่ได้ขอจากบุคคลอื่น เพราะว่าในพระวินัยบัญญัติข้อนี้ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเพื่อให้ประชาชนพากันติเตียน เพ่งโทษว่า ภิกษุทั้งหลายขอโภชนะอันประณีต

ข้อความต่อไป ใน **ภิกษุณีวิภังค์ ปาฏิเทศนียกัณฑ์** แสดงให้เห็นว่า นมสดเป็นโภชนะอันประณีต

ข้อความมีว่า

แม่เจ้าทั้งหลาย อนึ่ง ธรรม คือ ปาฏิเทศนียะ ๘ สิกขาบทเหล่านี้แลมาสู่อุเทศ

ปาฏิเทศนียะ สิกขาบทที่ ๑

พระปฐมบัญญัติ

อนึ่ง ภิกษุณีใด ขอเนยใสมาฉัน ภิกษุณีนั้นพึงแสดงคืบว่า แม่เจ้า ดิฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นสัปปายะ ควรจะแสดงคืบ ดิฉันแสดงคืบธรรมนั้น

ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุณีทั้งหลายด้วยประการฉะนี้

สิกขาบทที่ ๒ เป็นเรื่องขอน้ำมัน สิกขาบทที่ ๓ เป็นเรื่องขอน้ำผึ้ง สิกขาบทที่ ๔ เป็นเรื่องขอน้ำอ้อย สิกขาบทที่ ๕ เป็นเรื่องขอปลา สิกขาบทที่ ๖ เป็นเรื่องขอเนื้อ สิกขาบทที่ ๗ เป็นเรื่องขอนมสด สิกขาบทที่ ๘ เป็นเรื่องขอนมส้ม

ความต่างกันของพระวินัยบัญญัติสำหรับภิกษุและภิกษุณี คือ สำหรับภิกษุอาบัติปาจิตตีย์ แต่สำหรับภิกษุณี อาบัติปาฏิเทศนียะ ซึ่งอาบัติทั้งหมดมี ๗ กองตามความหนักเบา คือ ปาราชิก สังฆาติเสธ ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทศนียะ ทุกกฏ ทูพาสิต

เพราะฉะนั้น ถ้าภิกษุขอโภชนะที่ประณีต ก็อาบัติปาจิตตีย์ แรงกว่าภิกษุณี
เพราะว่าถ้าภิกษุณีขอ เป็นอาบัติปาฏิเทสนียะ นี่เป็นความต่างกัน

สำหรับพระอนุบัญญัติ ทรงอนุญาตให้ขอนมสดได้เมื่ออาพาธ

ปาฏิเทสนียะ สิกขาบทที่ ๗ พระอนุบัญญัติ เรื่องภิกษุณีอาพาธ
มีข้อความว่า

ต่อจากสมัยนั้นแล ภิกษุณีทั้งหลายอาพาธ เหล่าภิกษุณีผู้พยาบาลใช้ได้ถาม
ภิกษุณีผู้อาพาธทั้งหลายว่า

แม่เจ้า ยังพออดทนอยู่หรือ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้อีกหรือ

ภิกษุณีอาพาธตอบว่า

แม่เจ้า เจ้าข้า เมื่อก่อนพวกดิฉันขอนมสดเขามาฉันได้ ด้วยเหตุที่ได้ฉันนมสด
นั้น พวกดิฉันจึงมีความสุข แต่บัดนี้ พวกดิฉันรังเกียจอยู่ว่า พระผู้มีพระภาคทรง
ห้ามเสียแล้ว จึงไม่กล้าขอ เพราะเหตุที่ไม่ได้ฉันนมสดนั้น ความสุขจึงไม่มีแก่พวก
ดิฉัน

ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ...

ทรงอนุญาตนมสด

พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณีผู้อาพาธขอนมสดเขามาฉันได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็แลภิกษุณีทั้งหลาย จงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้
ว่าดังนี้:

พระอนุบัญญัติ

อนึ่ง ภิกษุณีใด ไม่เป็นไข้ ขอนมสดมาฉัน ภิกษุณีนั่นพึงแสดงคินว่า แม่เจ้า
ดิฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นสัปปายะ ควรจะแสดงคิน ดิฉันแสดงคินธรรมนั้น

เรื่องภิกษุณีอาพาธ จบ

ท่านผู้ฟังจะต้องสังเกตพิจารณาข้อความนี้ด้วย คือ พระผู้มีพระภาคทรง
อนุญาตให้ขอนมสดได้เมื่ออาพาธ แต่ไม่ได้หมายความว่า ให้บริโภคได้ในเวลาวิกาล

เพราะว่านมสดนั้นเป็นโภชนะประณีต เช่นเดียวกับเนื้อและปลา ซึ่งก็เป็นโภชนะที่ประณีต

เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้เห็นว่ ข้อความในพระไตรปิฎกภาษาไทย มีหลายตอนที่ใช้คำว่า นมสด แต่ว่าตามภาษาบาลีไม่ใช่ ชีร์ แต่เป็น ปโยปานํ คือ โภชนะที่เป็นปานะ คือ อาหารที่เป็นน้ำ

ขอล่าวถึงข้อความใน **พระวินัยปิฎก ปริวาร คาทาสังคณิกะ ข้อ ๑๐๑๘** ซึ่งท่านพระอุบาลีได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

สิกขาบทบัญญัติ

สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ ณ พระนครเวสาลี มีเท่าไร ณ พระนครราชคฤห์ มีเท่าไร ณ พระนครสาวัตถี มีเท่าไร ณ พระนครอาฬวี มีเท่าไร ณ พระนครโกสัมพี มีเท่าไร ณ สักกชนบท มีเท่าไร ณ ภัคคชนบท มีเท่าไร พระองค์อันข้าพระพุทธเจ้า ทูลถามแล้ว ขอได้โปรดตอบข้อนั้นแก่ข้าพระพุทธเจ้า

